

Υπόθεση C-140/22

Σύνοψη της αιτήσεως για την έκδοση προδικαστικής αποφάσεως σύμφωνα με το άρθρο 98, παράγραφος 1, του Κανονισμού Διαδικασίας του Δικαστηρίου

Ημερομηνία καταθέσεως:

25 Φεβρουαρίου 2022

Αιτούν δικαστήριο:

Sąd Rejonowy dla Warszawy - Śródmieścia w Warszawie
(Πολωνία)

Ημερομηνία της αποφάσεως του αιτούντος δικαστηρίου:

18 Ιανουαρίου 2022

Ενάγοντες:

SM

KM

Εναγόμενη:

mBank S.A.

Αντικείμενο της κύριας δίκης ενώπιον του εθνικού δικαστηρίου

Καταχρηστικές συμβατικές ρήτρες – Ακυρότητα σύμβασης – Υποχρέωση του καταναλωτή να υποβάλει σχετική δήλωση – Παραγραφή των αξιώσεων επιστροφής – Αγωγή για την καταβολή χρηματικού ποσού ως επιστροφή αχρεωστήτως εκπληρωθείσας παροχής λόγω ακυρότητας σύμβασης ενυπόθηκου δανείου

Αντικείμενο και νομική βάση των προδικαστικών ερωτημάτων

Ερμηνεία του δικαίου της Ένωσης, ιδίως του άρθρου 6, παράγραφος 1, και του άρθρου 7, παράγραφος 1, της οδηγίας 93/13/ΕΟΚ του Συμβουλίου, καθώς και των αρχών της αποτελεσματικότητας και της ισοδυναμίας: άρθρο 267 ΣΛΕΕ.

Προδικαστικά ερωτήματα

Έχουν τα άρθρα 6, παράγραφος 1, και 7, παράγραφος 1, της οδηγίας 93/13/ΕΟΚ του Συμβουλίου, της 5ης Απριλίου 1993, σχετικά με τις καταχρηστικές ρήτρες των συμβάσεων που συνάπτονται με καταναλωτές, καθώς και οι αρχές της αποτελεσματικότητας και της ισοδυναμίας, την έννοια ότι απαγορεύουν τη δικαστική ερμηνεία της εθνικής νομοθεσίας υπό την έννοια ότι, όταν μια σύμβαση περιλαμβάνει καταχρηστική ρήτρα χωρίς την οποία η σύμβαση αυτή δεν μπορεί να εκτελεστεί:

1. η σύμβαση καθίσταται οριστικά ανίσχυρη (άκυρη) με αναδρομική ισχύ από τη στιγμή της σύναψής της μόνον αφότου ο καταναλωτής υποβάλει δήλωση ότι δεν συναινεί στη διατήρηση της καταχρηστικής ρήτρας σε ισχύ, έχει επίγνωση των συνεπειών της ακυρότητας της σύμβασης και συμφωνεί με την ακυρότητα της σύμβασης,

2. η προθεσμία παραγραφής της αξίωσης του επαγγελματία για την επιστροφή των παροχών που εκπληρώθηκαν αχρεωστήτως βάσει της σύμβασης αρχίζει μόνον από την ημερομηνία κατά την οποία ο καταναλωτής υπέβαλε τη δήλωση που αναφέρεται στο σημείο 1, ακόμη και αν ο καταναλωτής έχει προηγουμένως απευθύνει στον επαγγελματία όχληση προς καταβολή και ο επαγγελματίας μπορούσε να αναμένει εκ των προτέρων ότι η σύμβαση, όπως διαμορφώθηκε από τον ίδιο, περιείχε καταχρηστικές ρήτρες,

3. ο καταναλωτής μπορεί να απαιτήσει την καταβολή νόμιμων τόκων υπερημερίας μόνον από την ημερομηνία κατά την οποία υπέβαλε τη δήλωση που αναφέρεται στο σημείο 1, ακόμη και αν έχει προηγουμένως απευθύνει στον επαγγελματία όχληση προς καταβολή,

4. η αξίωση του καταναλωτή για την επιστροφή των παροχών που αυτός εκπλήρωσε βάσει της άκυρης σύμβασης πίστωσης (δόσεις πίστωσης, τέλη, προμήθειες και ασφάλιστρα) πρέπει να μειωθεί κατά το ισόποσο των τόκων κεφαλαίου που θα δικαιούταν η τράπεζα αν η σύμβαση πίστωσης ήταν έγκυρη, ενώ η τράπεζα μπορεί να αξιώσει την επιστροφή της παροχής που εκπλήρωσε βάσει της ίδιας άκυρης σύμβασης πίστωσης (κεφάλαιο της πίστωσης) κατά το πλήρες (της) ποσό;

Παρατιθέμενες διατάξεις του δικαίου της Ένωσης

Συνθήκη για τη λειτουργία της Ευρωπαϊκής Ένωσης (ΕΕ C 202 της 7.6.2016), άρθρο 169, παράγραφος 1.

Χάρτης των Θεμελιωδών δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης (ΕΕ C 202 της 7.6.2016, σ. 391-407), άρθρο 38.

Οδηγία 93/13/ΕΟΚ του Συμβουλίου, της 5ης Απριλίου 1993, σχετικά με τις καταχρηστικές ρήτρες των συμβάσεων που συνάπτονται με καταναλωτές (ΕΕ

1993, L 95, σ. 29) (στο εξής: οδηγία 93/13) τέταρτη, εικοστή πρώτη και εικοστή τέταρτη αιτιολογική σκέψη· άρθρο 3, παράγραφος 1, άρθρο 6, παράγραφος 1 και άρθρο 7, παράγραφος 1.

Παρατιθέμενες διατάξεις του εθνικού δικαίου

Πολωνική νομοθεσία

Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r. (Σύνταγμα της Δημοκρατίας της Πολωνίας, της 2ας Απριλίου 1997).

Οι δημόσιες αρχές προστατεύουν τους καταναλωτές, τους χρήστες και τους ενοικιαστές από ενέργειες που απειλούν την υγεία, την ιδιωτική ζωή και την ασφάλειά τους και από αθέμιτες πρακτικές της αγοράς. Το πεδίο εφαρμογής αυτής της προστασίας καθορίζεται από τον νόμο (άρθρο 76).

Ustawa z dnia 23 kwietnia 1964 r. Kodeks cywilny (νόμος της 23ης Απριλίου 1964 - Αστικός Κώδικας) (Dz.U. αριθ. 16, θέση 93, όπως τροποποιήθηκε) (στο εξής: Αστικός Κώδικας).

Απαγορεύεται η χρήση δικαιώματος η οποία θα αντέβαινε στον κοινωνικοοικονομικό σκοπό του δικαιώματος ή στις αρχές της κοινωνικής συμβίωσης. Τέτοια πράξη ή παράλειψη του δικαιούχου δεν θεωρείται άσκηση δικαιώματος και δεν απολαύει προστασίας (άρθρο 5).

Ως καταναλωτής θεωρείται κάθε φυσικό πρόσωπο που συνάπτει με επαγγελματία δικαιοπραξία η οποία δεν συνδέεται άμεσα με την οικονομική ή την επαγγελματική του δραστηριότητα (άρθρο 22¹).

Επιχειρηματίας είναι φυσικό πρόσωπο, νομικό πρόσωπο και οργανωτική μονάδα κατά την έννοια του άρθρου 33¹ § 1, το οποίο ασκεί ιδίω ονόματι εμπορική ή επαγγελματική δραστηριότητα (άρθρο 43¹).

Δικαιοπραξία η οποία είναι αντίθετη προς τον νόμο ή αποβλέπει στην καταστρατήγηση του νόμου είναι άκυρη, εκτός αν ορίζεται διαφορετικά από άλλη σχετική διάταξη, ιδίως αν προβλέπεται ότι οι άκυρες διατάξεις της δικαιοπραξίας αντικαθίστανται από τις σχετικές διατάξεις του νόμου (άρθρο 58 § 1).

Δικαιοπραξία αντίθετη προς τους κανόνες της κοινωνικής συμβίωσης είναι άκυρη (άρθρο 58 § 2).

Αν ένα μόνο μέρος της δικαιοπραξίας είναι άκυρο, τα υπόλοιπα μέρη της δικαιοπραξίας παραμένουν σε ισχύ, εκτός αν από τις περιστάσεις προκύπτει ότι η δικαιοπραξία δεν θα είχε συναφθεί ελλείψει των άκυρων όρων (άρθρο 58 § 3).

Με την επιφύλαξη των εξαιρέσεων που προβλέπει ο νόμος, η βούληση προσώπου που συνάπτει δικαιοπραξία μπορεί να εκδηλωθεί με οποιαδήποτε συμπεριφορά του προσώπου αυτού, το οποίο γνωστοποιεί τη βούλησή του με επαρκή τρόπο,

συμπεριλαμβανομένης και της γνωστοποίησης της βούλησης αυτής υπό ηλεκτρονική μορφή (δήλωση βούλησης) (άρθρο 60 του Αστικού Κώδικα).

Η δήλωση βουλήσεως που απευθύνεται προς άλλο πρόσωπο πραγματοποιείται μόλις περιέλθει στο εν λόγω πρόσωπο κατά τρόπο ώστε αυτό να είναι σε θέση να λάβει γνώση του περιεχομένου της. Η δήλωση της βούλησης δεν έχει καμιά ενέργεια, αν προηγουμένως ή ταυτόχρονα περιήλθε σ' εκείνον στον οποίο απευθύνεται ανάκλησή της (άρθρο 61 § 1).

Εάν για τη σύναψη δικαιοπραξίας απαιτείται η συγκατάθεση τρίτου, ο τρίτος αυτός μπορεί να δώσει τη συγκατάθεσή του πριν ή μετά τη δήλωση των προσώπων που συνάπτουν τη δικαιοπραξία. Η συγκατάθεση που δίδεται μετά τη δήλωση ισχύει αναδρομικά από την ημερομηνία της δήλωσης (άρθρο 63 § 1).

Η δήλωση της βούλησης πρέπει να ερμηνεύεται σύμφωνα με τις αρχές της κοινωνικής συμβίωσης και τα συναλλακτικά ήθη, λαμβανομένων υπόψη των περιστάσεων υπό τις οποίες εκφράστηκε (άρθρο 65 § 1).

Με την επιφύλαξη των εξαιρέσεων που προβλέπει ο νόμος, οι χρηματικές αξιώσεις υπόκεινται σε παραγραφή (άρθρο 117 § 1).

Μετά τη συμπλήρωση της παραγραφής, ο καθού η αξίωση απαλλάσσεται από την υποχρέωση ικανοποίησής της, εκτός αν παραιτηθεί από την ένσταση παραγραφής. Ωστόσο, τυχόν παραίτηση από την ένσταση παραγραφής πριν από την εκπνοή της προθεσμίας είναι άκυρη (άρθρο 117 § 2).

Κατ' εξαίρεση, το δικαστήριο δύναται, κατόπιν στάθμισης των συμφερόντων των μερών, να μη λάβει υπόψη την εκπνοή της προθεσμίας παραγραφής αξίωσης κατά καταναλωτή για λόγους επιείκειας (άρθρο 117¹ § 1).

Κατά την άσκηση της κατά την παράγραφο 1 εξουσίας του, το δικαστήριο πρέπει να εξετάζει ιδίως: (1) τη διάρκεια της προθεσμίας παραγραφής· (2) τη διάρκεια του χρονικού διαστήματος από τη λήξη της προθεσμίας παραγραφής έως την άσκηση της αγωγής· (3) τη φύση των πραγματικών περιστατικών τα οποία εμπόδισαν τον δικαιούχο να ασκήσει αγωγή, περιλαμβανομένης της επίδρασης της συμπεριφοράς του οφειλέτη όσον αφορά την εκπρόθεσμη άσκηση αγωγής από τον δικαιούχο (άρθρο 117¹ § 2).

Εφόσον δεν ορίζεται διαφορετικά από ειδική διάταξη, η προθεσμία παραγραφής είναι δεκαετής, εκτός αν πρόκειται για αξιώσεις οι οποίες αφορούν παροχές που επαναλαμβάνονται περιοδικά και αξιώσεις που αφορούν την άσκηση εμπορικής δραστηριότητας, οπότε η προθεσμία παραγραφής είναι τριετής (άρθρο 118 ως ίσχυε μέχρι τις 8 Ιουλίου 2018).

Εφόσον δεν ορίζεται διαφορετικά από ειδική διάταξη, η προθεσμία παραγραφής είναι εξαετής, εκτός αν πρόκειται για αξιώσεις οι οποίες αφορούν παροχές που επαναλαμβάνονται περιοδικά και αξιώσεις που αφορούν την άσκηση εμπορικής δραστηριότητας, οπότε η προθεσμία παραγραφής είναι τριετής. Η προθεσμία

παραγραφής λήγει, πάντως, την τελευταία ημέρα του ημερολογιακού έτους, εκτός εάν η προθεσμία παραγραφής είναι μικρότερη των δύο ετών (άρθρο 118, όπως ισχύει από τις 9 Ιουλίου 2018).

Η προθεσμία παραγραφής αρχίζει να τρέχει από την ημέρα κατά την οποία η αξίωση κατέστη απαιτητή. Αν το απαιτητό μιας αξίωσης εξαρτάται από την έκδοση συγκεκριμένης πράξης από τον δικαιούχο, η προθεσμία αρχίζει να τρέχει από την ημερομηνία κατά την οποία η αξίωση θα καθίστατο απαιτητή αν ο δικαιούχος είχε εκδώσει την πράξη το ταχύτερο δυνατόν (άρθρο 120 § 1).

Τα συμβαλλόμενα μέρη δύνανται να διαμορφώσουν την έννομη σχέση τους κατά την ελεύθερη βούλησή τους, εφόσον το περιεχόμενο ή ο σκοπός της δεν αντιβαίνουν στη φύση της σχέσεως, στον νόμο ή στις αρχές της κοινωνικής συμβιώσεως (άρθρο 353¹).

Τόκοι επί χρηματικού ποσού οφείλονται μόνον εάν απορρέουν από τη δικαιοπραξία ή από τον νόμο, από δικαστική απόφαση ή από απόφαση άλλης αρμόδιας αρχής (άρθρο 359 § 1).

Εάν το ύψος των τόκων δεν καθορίζονται με άλλον τρόπο, οφείλονται ο νόμιμοι τόκοι που αντιστοιχούν στο άθροισμα του επιτοκίου αναφοράς της Κεντρικής Τράπεζας της Πολωνίας συν 3,5 ποσοστιαίες μονάδες (άρθρο 359 § 2).

Οι ρήτρες σύμβασης που συνάπτεται με καταναλωτή οι οποίες δεν αποτέλεσαν αντικείμενο ατομικής διαπραγμάτευσης δεν δεσμεύουν τον καταναλωτή εάν διαμορφώνουν τα δικαιώματα και τις υποχρεώσεις του κατά τρόπο που αντιβαίνει στα χρηστά ήθη και πλήττει σοβαρά τα συμφέροντά του (μη επιτρεπτές συμβατικές ρήτρες). Αυτό δεν ισχύει για ρήτρες που καθορίζουν τις κύριες παροχές των συμβαλλομένων μερών, ιδίως την τιμή ή την αμοιβή, εφόσον είναι διατυπωμένες με σαφήνεια (άρθρο 385¹ § 1).

Εάν μια συμβατική ρήτρα δεν είναι δεσμευτική για τον καταναλωτή σύμφωνα με την παράγραφο 1, η σύμβαση παραμένει κατά τα λοιπά δεσμευτική για τα συμβαλλόμενα μέρη (άρθρο 385¹ § 2).

Ως συμβατικές ρήτρες που δεν αποτέλεσαν αντικείμενο ατομικής διαπραγμάτευσης νοούνται εκείνες επί του περιεχομένου των οποίων δεν μπόρεσε να ασκήσει πραγματική επιρροή ο καταναλωτής. Αυτό ισχύει ιδίως για συμβατικές ρήτρες οι οποίες προέρχονται από γενικούς όρους συναλλαγών που προτάθηκαν στον καταναλωτή από τον αντισυμβαλλόμενο (άρθρο 385¹ § 3).

Το βάρος απόδειξης του ισχυρισμού ότι ορισμένη ρήτρα αποτέλεσε αντικείμενο ατομικής διαπραγμάτευσης φέρει εκείνος που τον προβάλλει (άρθρο 385¹ § 4).

Το συμβατό των ρητρών μιας σύμβασης με τα χρηστά ήθη εκτιμάται με βάση την κατάσταση κατά τον χρόνο συνάψεως της σύμβασης, λαμβανομένου υπόψη του περιεχομένου της, των περιστάσεων που περιβάλλουν τη σύναψή της, καθώς και των λοιπών συμβάσεων που συνδέονται με τη σύμβαση στην οποία

περιλαμβάνονται οι διατάξεις που αποτελούν αντικείμενο της εκτίμησης (άρθρο 385²).

Όποιος αποκτά περιουσιακό όφελος χωρίς νόμιμη αιτία σε βάρος τρίτου υποχρεούται να αποδώσει το εν λόγω όφελος σε είδος και, εάν αυτό δεν είναι δυνατό, να επιστρέψει την αξία του (άρθρο 405).

Οι διατάξεις των προηγούμενων άρθρων έχουν ιδίως εφαρμογή σε περίπτωση αχρεώστητης παροχής (άρθρο 410 § 1).

Η παροχή είναι αχρεώστητη αν αυτός που την εκπλήρωσε δεν υπείχε γενικώς υποχρέωση ή δεν υπείχε υποχρέωση έναντι του προσώπου προς το οποίο κατέβαλε, ή αν εξέλιπε η αιτία της παροχής ή δεν επιτεύχθηκε ο επιδιωκόμενος σκοπός της, ή αν η δικαιοπραξία από την οποία πηγάζει η υποχρέωση παροχής ήταν άκυρη και δεν κατέστη έγκυρη μετά την εκπλήρωση της παροχής (άρθρο 410 § 2).

Εάν δεν ορίζεται προθεσμία για την εκπλήρωση της παροχής ή δεν προκύπτει τέτοια προθεσμία από τη φύση της ενοχής, η παροχή πρέπει να εκπληρωθεί αμέσως μόλις ο οφειλέτης οχληθεί προς εκτέλεση (άρθρο 455).

Εάν ο οφειλέτης καταστεί υπερήμερος ως προς την εκπλήρωση χρηματικής παροχής, ο πιστωτής μπορεί να απαιτήσει νόμιμους τόκους υπερημερίας, ακόμη και αν δεν έχει υποστεί ζημία και ακόμη και αν η υπερημερία οφείλεται σε περιστάσεις για τις οποίες δεν φέρει ευθύνη ο οφειλέτης (άρθρο 481 § 1).

Ustawa z dnia 29 sierpnia 1997 r. Prawo bankowe (νόμος της 29ης Αυγούστου 1997 για το τραπεζικό δίκαιο) (Dz. U. 1997, αριθ. 140, θέση 939, όπως τροποποιήθηκε)

Με τη σύμβαση πίστωσης, η τράπεζα δεσμεύεται να θέσει στη διάθεση του δανειολήπτη, για τον οριζόμενο στη σύμβαση χρόνο, χρηματικό ποσό προοριζόμενο για συμφωνημένο σκοπό, και ο δανειολήπτης δεσμεύεται να το χρησιμοποιήσει υπό τους όρους που προβλέπει η σύμβαση, να επιστρέψει εντόκως το ποσό του δανείου και να καταβάλει προμήθεια επί της χορηγηθείσας πίστωσης (άρθρο 69, παράγραφος 1).

Η σύμβαση πίστωσης πρέπει να συνάπτεται εγγράφως και να προσδιορίζει ιδίως: 1) τα συμβαλλόμενα μέρη, 2) το ποσό της πίστωσης και το νόμισμα, 3) τον σκοπό για τον οποίο χορηγήθηκε η πίστωση, 4) τους όρους και τις προθεσμίες εξόφλησης της πίστωσης, 5) το ύψος του επιτοκίου της πίστωσης και τους όρους μεταβολής του, 6) τα μέσα εξασφάλισης της εξόφλησης της πίστωσης, 7) την έκταση των δικαιωμάτων της τράπεζας όσον αφορά τον έλεγχο της χρήσης και της εξόφλησης της πίστωσης, 8) τις προθεσμίες και τους όρους υπό τους οποίους τα χρηματικά ποσά τίθενται στη διάθεση του δανειολήπτη, 9) το ποσό της προμήθειας, εφόσον προβλέπεται από τη σύμβαση, 10) τους όρους τροποποίησης και καταγγελίας της σύμβασης (άρθρο 69, παράγραφος 2, όπως ίσχυε κατά τον χρόνο σύναψης της σύμβασης πίστωσης).

Συνοπτική έκθεση των πραγματικών περιστατικών και της διαδικασίας

- 1 Στις 18 Φεβρουαρίου 2009 τα μέρη σύναψαν σύμβαση ενυπόθηκου δανείου συνδεδεμένου με το ελβετικό φράγκο (CHF). Το ποσό του δανείου, εκφρασμένο στην αξία του συνδεδεμένου νομίσματος, καθορίστηκε με βάση την τιμή αγοράς του εν λόγω νομίσματος σύμφωνα με τον ισχύοντα πίνακα συναλλαγματικών ισοτιμιών της τράπεζας και δεν αποτελούσε υποχρέωση της τράπεζας. Η αξία του δανείου, εκφρασμένη στο ξένο νόμισμα την ημέρα εκταμίευσης του δανείου, μπορούσε να είναι διαφορετική από την αναγραφόμενη (άρθρο 1, παράγραφος 3Α). Το δάνειο ήταν έντοκο με κυμαινόμενο επιτόκιο (άρθρο 10, παράγραφος 1), το οποίο ήταν το άθροισμα του LIBOR 3Μ και ενός σταθερού περιθωρίου κέρδους της τράπεζας ύψους 3,60%. Οι τοκοχρεολυτικές δόσεις καταβάλλονταν σε πολωνικά ζλότυ (PLN) κατόπιν μετατροπής βάσει της τιμής πώλησης του CHF σύμφωνα με τον ισχύοντα πίνακα συναλλαγματικών ισοτιμιών της τράπεζας κατά την ημερομηνία εξόφλησης (άρθρο 10, παράγραφος 5). Η πρόωγη εξόφληση του συνόλου του δανείου ή μιας τοκοχρεολυτικής δόσης, καθώς και η καταβολή ποσού υπερβαίνοντος το ύψος της δόσης, είχε ως αποτέλεσμα τη μετατροπή του ποσού της καταβολής βάσει της τιμής πώλησης του CHF σύμφωνα με τον ισχύοντα πίνακα συναλλαγματικών ισοτιμιών της τράπεζας κατά την ημερομηνία και τη στιγμή της εξόφλησης (άρθρο 12, παράγραφος 4). Όλα τα κεφάλαια εκταμιεύθηκαν από την τράπεζα σε PLN, κανένα μέρος των κεφαλαίων δεν εκταμιεύθηκε από την τράπεζα σε CHF. Οι ενάγοντες επίσης κατέβαλαν όλες τις δόσεις του δανείου σε PLN. Ωστόσο, εάν υποθεθεί ότι τα μέρη δεν δεσμεύονταν από τις διατάξεις άρθρου 1, παράγραφος 3Α, του άρθρου 10, παράγραφος 5, και του άρθρου 12, παράγραφος 4, της δανειακής σύμβασης, ενώ οι άλλες διατάξεις της σύμβασης παρέμεναν δεσμευτικές, το ποσό των δόσεων του δανείου θα μειωνόταν κατά 52.268,06 PLN κατά την περίοδο από τις 18 Αυγούστου 2009 έως τις 18 Μαρτίου 2019.
- 2 Στις 4 Ιουλίου 2019, οι ενάγοντες απέστειλαν επιστολή διαμαρτυρίας στην εναγόμενη τράπεζα, ζητώντας να τους επιστραφούν εντός 30 ημερών αχρεωστήτως εισπραχθείσες δανειακές δόσεις ύψους 242.238,61 PLN λόγω της ακυρότητας της σύμβασης πίστωσης, και σε περίπτωση μη συνδρομής λόγων για την κήρυξη της ακυρότητας της εν λόγω σύμβασης, να τους επιστραφεί το ποσό των 52.298,92 PLN ως επιστροφή του υπερβάλλοντος τμήματος των τοκοχρεολυτικών δόσεων που εισέπραξε η τράπεζα κατά το χρονικό διάστημα από 20 Ιουλίου 2009 έως 18 Μαρτίου 2019. Με επιστολή της 16ης Ιουλίου 2019, η τράπεζα απάντησε στην επιστολή διαμαρτυρίας, αναφέροντας ότι η δανειακή σύμβαση είναι σύμφωνη με τον νόμο, έγκυρη και δεν περιέχει μη επιτρεπτές συμβατικές ρήτρες.
- 3 Στις 31 Ιουλίου 2019 οι ενάγοντες κατέθεσαν αίτηση για πρόσκληση σε προσπάθεια επίτευξης διακανονισμού ενώπιον του Sąd Rejonowy dla Warszawy - Śródmieścia w Warszawie (περιφερειακού δικαστηρίου Βαρσοβίας, κεντρικός τομέας, Πολωνία), ζητώντας από την εναγόμενη τράπεζα την καταβολή ποσού 242.238,61 PLN λόγω αχρεώστητων παροχών που εκπληρώθηκαν βάσει άκυρης σύμβασης δανείου, ή επικουρικός 52.281,02 PLN λόγω επιστροφής του

υπερβάλλοντος τμήματος των τοκοχρεολυτικών δόσεων που εισέπραξε η τράπεζα. Απαντώντας στην αίτηση, η τράπεζα ανέφερε ότι δεν βλέπει καμία δυνατότητα επίτευξης διακανονισμού. Κατόπιν δημόσιας συνεδρίασης της 13ης Δεκεμβρίου 2019, το ως άνω δικαστήριο διαπίστωσε ότι δεν επιτεύχθηκε διακανονισμός και διέταξε να κηρυχθεί περατωθείσα η διαδικασία σχετικά με την πρόσκληση σε προσπάθεια επίτευξης διακανονισμού.

Με την αγωγή που άσκησαν στις 27 Απριλίου 2020, οι ενάγοντες ζήτησαν να υποχρεωθεί η εναγομένη να τους καταβάλει από κοινού συνολικό ποσό 52.270 PLN πλέον νόμιμων τόκων υπερημερίας από τις 17 Ιουλίου 2019 έως την ημερομηνία πληρωμής, λόγω τοκοχρεολυτικών δόσεων που εισέπραξε αχρεωστήτως η εναγομένη από τους ενάγοντες κατά ποσό που υπερέβαινε το οφειλόμενο από αυτούς κατά την περίοδο από τις 18 Αυγούστου 2009 έως τις 18 Μαρτίου 2019. Με την κύρια αγωγή, οι ενάγοντες ζητούν από την εναγομένη την επιστροφή του υπερβάλλοντος ποσού, δηλαδή της διαφοράς μεταξύ του ποσού των δόσεων που η τράπεζα πράγματι εισέπραξε από αυτούς και του ποσού των δόσεων που θα οφείλονταν αν γινόταν δεκτό ότι τα μέρη δεν δεσμεύονται από τις ανωτέρω καταχρηστικές συμβατικές ρήτρες.

- 4 Εντούτοις, σε περίπτωση που το δικαστήριο κρίνει ότι η δανειακή σύμβαση δεν μπορεί να εκτελεστεί χωρίς τις προαναφερθείσες καταχρηστικές συμβατικές ρήτρες, οι ενάγοντες άσκησαν επικουρική αγωγή με την οποία ζήτησαν να κηρυχθεί άκυρη η δανειακή σύμβαση της 18ης Φεβρουαρίου 2009 καθώς και να υποχρεωθεί η εναγομένη να τους καταβάλει συνολικό ποσό 52.270 PLN πλέον νόμιμων τόκων υπερημερίας από τις 17 Ιουλίου 2019 έως την ημερομηνία πληρωμής, λόγω των κεφαλαίων που εισέπραξε αχρεωστήτως η εναγομένη από τους ενάγοντες κατά την περίοδο από τις 18 Αυγούστου 2009 έως τις 19 Δεκεμβρίου 2011 συνεπεία της ακυρότητας της σύμβασης δανείου. Με γραπτή δήλωση της 10ης Αυγούστου 2020, οι ενάγοντες επισήμαναν ότι συναινούν να κηρυχθεί άκυρη η σύμβαση δανείου στο σύνολό της, ότι αναγνωρίζουν ότι η ακυρότητα της σύμβασης δανείου είναι προς όφελός τους και ότι αποδέχονται τις συνέπειες της ακυρότητας της σύμβασης, συμπεριλαμβανομένων των οικονομικών συνεπειών. Οι ενάγοντες επισήμαναν ότι κατανοούν ότι, λόγω της κήρυξης της σύμβασης ως άκυρης στο σύνολό της, αμφότερα τα μέρη θα υποχρεωθούν στην αμοιβαία επιστροφή των παροχών που είχαν εκπληρωθεί ως αποτέλεσμα της εκτέλεσης της σύμβασης, και ότι συμφωνούν με αυτό. Ταυτόχρονα, οι ενάγοντες δήλωσαν ότι έχουν επίγνωση του γεγονότος ότι η εναγομένη τράπεζα μπορεί να εγείρει αξιώσεις εναντίον τους λόγω χρήσης του κεφαλαίου για σκοπό μη προβλεπόμενο στη σύμβαση. Η εναγομένη τράπεζα ζήτησε την απόρριψη της αγωγής στο σύνολό της.

Κατά την επ' ακροατηρίου συζήτηση που διεξήχθη στις 27 Οκτωβρίου 2020, το δικαστήριο ενημέρωσε τους ενάγοντες για τις συνέπειες της ακυρότητας της σύμβασης δανείου, και οι οποίοι συνέχισαν δήλωσαν ότι κατανοούν τις νομικές και οικονομικές συνέπειες της ακυρότητας της σύμβασης και ότι συμφωνούν με αυτές.

Κύρια επιχειρήματα των διαδίκων της κύριας δίκης

Προς στήριξη του αιτήματός τους, οι ενάγοντες υποστήριξαν ότι η σύμβαση ενυπόθηκου δανείου συνδεδέμενου με την αξία του CHF την οποία συνήψαν τα μέρη στις 18 Φεβρουαρίου 2009 περιείχε καταχρηστικές ρήτρες - τις αποκαλούμενες ρήτρες μετατροπής (άρθρο 1, παράγραφος 3Α, άρθρο 10, παράγραφος 5 και άρθρο 12, παράγραφος 4), μέσω των οποίων η τράπεζα εισέπραξε από τους ενάγοντες υπέρμετρα υψηλές δόσεις. Η εναγόμενη τράπεζα υποστήριξε ότι η σύμβαση πίστωσης είναι έγκυρη και ότι δεν περιέχει καταχρηστικές ρήτρες.

Συνοπτική έκθεση του σκεπτικού της αποφάσεως περί παραπομπής

- 5 Κατά το αιτούν δικαστήριο, οι ενάγοντες συνήψαν τη σύμβαση ως καταναλωτές και η εναγόμενη τράπεζα είναι επαγγελματίας. Τόσο οι ρήτρες της δανειακής σύμβασης που ορίζουν ότι το δάνειο συνδέεται με ξένο νόμισμα (άρθρο 1, παράγραφος 3) όσο και οι ρήτρες που εξουσιοδοτούν την τράπεζα να καθορίζει την αξία του εν λόγω ξένου νομίσματος (άρθρο 1, παράγραφος 3Α, άρθρο 10, παράγραφος 5 και άρθρο 12, παράγραφος 4) δεν αποτέλεσαν αντικείμενο ατομικής διαπραγμάτευσης. Ταυτοχρόνως, καμία από τις ως άνω συμβατικές ρήτρες δεν απηχεί ισχύουσες νομοθετικές ή εκτελεστικές διατάξεις. Επιπλέον, κάθε μία από τις ανωτέρω συμβατικές ρήτρες περιγράφει το κύριο αντικείμενο της σύμβασης, αλλά ταυτόχρονα δεν είναι διατυπωμένη σε απλή και κατανοητή γλώσσα. Τέλος, το αιτούν δικαστήριο διαπίστωσε ότι το άρθρο 1, παράγραφος 3, το άρθρο 1, παράγραφος 3Α, το άρθρο 10, παράγραφος 5 και το άρθρο 12, παράγραφος 4 της σύμβασης δανείου αντίκεινται στις απαιτήσεις της καλής πίστης και δημιουργούν εις βάρος του καταναλωτή σημαντική ανισορροπία ανάμεσα στα δικαιώματα και τις υποχρεώσεις των μερών που απορρέουν από τη σύμβαση, με αποτέλεσμα το αιτούν δικαστήριο να κρίνει όλες αυτές τις συμβατικές ρήτρες καταχρηστικές. Κατά συνέπεια, καμία από τις ανωτέρω συμβατικές ρήτρες δεν δεσμεύει τους καταναλωτές, ταυτόχρονα όμως δεν είναι δυνατόν να εξακολουθήσει η σύμβαση δανείου να δεσμεύει τους συμβαλλομένους χωρίς τις καταχρηστικές ρήτρες. Οι ρήτρες ανάλογου ή και ταυτόσημου περιεχομένου θεωρούνται από την εθνική νομολογία καταχρηστικές. Εξάλλου, η πρόσφατη νομολογία των εθνικών δικαστηρίων δέχεται επίσης ότι μια σύμβαση δανείου συνδεδέμενου με ξένο νόμισμα δεν μπορεί να εξακολουθεί να είναι έγκυρη μετά την απόσυρση συμβατικών ρητρών όπως οι προαναφερόμενες, εκτίμηση που συνάδει άλλωστε με τη νομολογία του Δικαστηρίου της Ευρωπαϊκής Ένωσης (στο εξής: Δικαστήριο)¹, και με την οποία συντάσσεται το αιτούν δικαστήριο.
- 6 Με τη μέχρι τούδε νομολογία του το Δικαστήριο έχει επισημάνει ότι, κατά το άρθρο 6, παράγραφος 1, της οδηγίας 93/13, οι καταχρηστικές συμβατικές ρήτρες

¹ Βλ. αποφάσεις του Δικαστηρίου της 14.03.2019, C-118/17, Dunai, σκέψη 52, και της 3.10.2019, C-260/18, Dziubak, σκέψη 44.

δεν δεσμεύουν τους καταναλωτές. Η διάταξη αυτή έχει χαρακτήρα αναγκαστικού δικαίου². Στο πλαίσιο αυτό, τα εθνικά δικαστήρια υποχρεούνται να διαπιστώνουν ότι η σύμβαση περιέχει καταχρηστική ρήτρα³. Ειδικότερα, το δικαστήριο υποχρεούται να ενημερώσει τους διαδίκους για το γεγονός ότι η σύμβαση περιέχει καταχρηστική ρήτρα⁴ και να εκθέσει κατά τρόπο αντικειμενικό και εξαντλητικό τις έννομες συνέπειες που ενδέχεται να συνεπιφέρει η απόλειψη της καταχρηστικής ρήτρας, συμπεριλαμβανομένων ιδίως της ακυρότητας της σύμβασης στο σύνολό της και της εντεύθεν απορρέουσας αξίωσης περί επιστροφής των καταβληθέντων⁵. Εκτός αυτού, για την πλήρη αποτελεσματικότητα της προβλεπόμενης από την οδηγία προστασίας απαιτείται ο εθνικός δικαστής, ο οποίος διαπίστωσε αυτεπαγγέλτως τον καταχρηστικό χαρακτήρα μιας ρήτρας, να μπορεί να συναγάγει τις συνέπειες της διαπίστωσης αυτής, χωρίς να αναμένει έως ότου ο καταναλωτής, αφού ενημερωθεί σχετικά με τα δικαιώματά του, προβεί σε δήλωση με την οποία ζητεί να ακυρωθεί η εν λόγω ρήτρα⁶.

- 7 Ο καταναλωτής, αφού ενημερωθεί ότι η σύμβαση περιέχει καταχρηστική σύμβαση, μπορεί να συναινέσει στη ρήτρα αυτή εκουσίως και εν πλήρη επιγνώσει της κατάστασης και, ως εκ τούτου, να επαναφέρει τη σύμβαση σε ισχύ⁷. Ωστόσο,

² Βλ. αποφάσεις του Δικαστηρίου της 26.02.2006, C-168/05, Mostaza Claro, σκέψη 36, της 4.06.2009, C-243/08, Pannon GSM, σκέψη 25, της 9.11.2010, C-137/08, VB Pénzugyi Lizing, σκέψη 47 καθώς και διάταξη του Δικαστηρίου της 16.11.2010, C-761/10, Pohotovost', σκέψη 38. Βλ. αποφάσεις του Δικαστηρίου της 15.03.2012, C-453/10, Pereničová και Perenič, σκέψη 28, της 26.04.2012, C-472/10, Intel, σκέψη 34, της 26.01.2017, C-421/14, Banco Primus, σκέψη 41, της 17.05.2018, C-147/16, Karel de Grote - Hogeschool Katholieke Hogeschool Antwerpen, σκέψεις 27, 34, της 19.09.2018, C-109/17, Bankia, σκέψεις 37 και 38, καθώς και της 11.03.2020, C-511/17, Lintner, σκέψη 24.

³ Βλ. αποφάσεις του Δικαστηρίου της 27.06.2000, C-244/98, Océano Grupo Editorial και Salvat Editores, σκέψεις 26, 29, της 26.02.2006, C-168/05, Mostaza Claro, σκέψεις 27 έως 30, 38 και 39, της 28.07.2016, C-168/15, Tomášová, σκέψεις 28 έως 32, καθώς και διάταξη του Δικαστηρίου της 26.10.2016, C-568/14 έως C-570/14, Fernández Oliva, σκέψη 24. Βλ. αποφάσεις του Δικαστηρίου της 26.01.2017, C-421/14, Banco Primus, σκέψη 43, της 17.05.2018, C-147/16, Karel de Grote - Hogeschool Katholieke Hogeschool Antwerpen, σκέψεις 29, 37, της 13.09.2018, C-761/17, ProfiCredit Polska, σκέψη 42, της 3.04.2019, C-266/18, Aqua Med σκέψεις 27, 52, καθώς και διάταξη του Δικαστηρίου της 28.11.2018, C-632/17, PKO Bank Polski, σκέψη 36.

⁴ Βλ. αποφάσεις του Δικαστηρίου της 21.02.2013, C-472/11, Banif Plus Bank, σκέψεις 29 έως 36, της 30.05.2013, C-488/11, Asbeek Brusse και de Man Garabito, σκέψεις 52 και 53, της 7.11.2019, C-419/18 και C-483/18, Profi Credit Polska, σκέψη 70, της 11.03.2020, C-511/17, Lintner, σκέψη 42, και της 29.04.2021, C-19/20, Bank BPH, σκέψη 93.

⁵ Βλ. απόφαση του Δικαστηρίου της 29.04.2021, C-19/20, Bank BPH, σκέψεις 96 έως 99.

⁶ Βλ. αποφάσεις του Δικαστηρίου της 21.02.2013, C-472/11, Banif Plus Bank, σκέψεις 28, 36, της 30.05.2013, C-397/11, Jörös, σκέψεις 42, 48, της 30.05.2013, C-488/11, Asbeek Brusse και de Man Garabito, σκέψη 50, της 1.10.2015, C-32/14, ERSTE Bank Hungary, σκέψη 49, της 21.12.2016, Gutiérrez Naranjo κ.λπ., C-154/15, C-307/15 και C-308/15, σκέψη 59.

⁷ Βλ. αποφάσεις του Δικαστηρίου της 4.06.2009, C-243/08, Pannon GSM, σκέψη 33, της 14.06.2012, C-618/10, Banco Español de Crédito, σκέψη 63, της 21.02.2013, C-472/11, Banif Plus Bank, σκέψη 27.

ελλείψει τέτοιας συναίνεσης του καταναλωτή, μια συμβατική ρήτρα που έχει κριθεί καταχρηστική πρέπει κατά κανόνα να θεωρείται ως ουδέποτε υπάρξασα, οπότε δεν δύναται να παράγει αποτελέσματα έναντι του καταναλωτή, με αποτέλεσμα να αποκαθίσταται η νομική και πραγματική κατάσταση στην οποία θα βρισκόταν ο καταναλωτής χωρίς την επίμαχη ρήτρα⁸.

- 8 Το ανωτέρω εμπεριέχει αποτελέσματα επιστροφής αναφορικά με τα ποσά που καταβλήθηκαν δυνάμει της καταχρηστικής ρήτρας⁹.
- 9 Ωστόσο, το εν λόγω αποτέλεσμα επιστροφής, το οποίο συνίσταται στην υποχρέωση επιστροφής των ποσών που καταβλήθηκαν αχρεωστήτως βάσει καταχρηστικής ρήτρας, δεν μπορεί να περιορίζεται χρονικά μόνο στα ποσά που καταβλήθηκαν μετά την ημερομηνία έκδοσης της δικαστικής απόφασης που κηρύσσει καταχρηστική την εν λόγω ρήτρα, δεδομένου ότι μια τέτοια προστασία είναι ελλιπής και ανεπαρκής και δεν αποτελεί ούτε κατάλληλο ούτε αποτελεσματικό μέτρο για τον τερματισμό της χρήσης τέτοιων ρητρών¹⁰. Μια καταχρηστική ρήτρα είναι δεσμευτική στο σύνολό της και όχι μόνο κατά το μέρος που είναι καταχρηστική¹¹. Επίσης, το δικαστήριο δεν μπορεί καταρχήν να μεταβάλει το περιεχόμενο καταχρηστικής ρήτρας¹² ή να την ερμηνεύσει κατά τρόπο ώστε να αμβλύνει την καταχρηστικότητά της¹³. Αντιθέτως, το δικαστήριο μπορεί να αντικαταστήσει μια καταχρηστική ρήτρα με διάταξη του εθνικού δικαίου που έχει ενδοτικό χαρακτήρα, αλλά μόνον εάν η απάλειψη της καταχρηστικής ρήτρας οδηγεί σε ακυρότητα ολόκληρης της σύμβασης

⁸ Βλ. διάταξη του Δικαστηρίου της 16.11.2010, C-76/10, Pohotovost', σκέψη 62, αποφάσεις του Δικαστηρίου της 15.03.2012, C-453/10, Pereničová και Perenič, σκέψη 30, της 26.04.2012, C-472/10, Invitel, σκέψη 42, της 21.02.2013, C-472/11, Banif Plus Bank, σκέψη 27, και της 30.05.2013, C-397/11, Jörös, σκέψεις 51, 53, της 30.05.2013, C-488/11, Asbeek Brusse και de Man Garabito, σκέψη 49, καθώς και διάταξη του Δικαστηρίου της 3.04.2014, C-342/13, Sebestyén, σκέψη 35.

⁹ Βλ. αποφάσεις του Δικαστηρίου της 21.12.2016, C-154/15, C-307/15 και C-308/15, Gutiérrez Naranjo κ.λπ., σκέψεις 62 και 63, 66, της 9.07.2021, C-698/18 και C-699/18, Raiffeisen Bank και BRD Groupe Societé Générale, σκέψη 54, της 16.07.2020, C-224/19 και C-259/19, CaixaBank και Banco Bilbao Vizcaya Argentaria, σκέψη 53, και της 29.04.2021, C-19/20, Bank BPH, σκέψη 51.

¹⁰ Βλ. αποφάσεις του Δικαστηρίου της 21.12.2016, C-154/15, C-07/15 και C-308/15, Gutiérrez Naranjo κ.λπ., σκέψεις 73, 75.

¹¹ Βλ. αποφάσεις του Δικαστηρίου της 26.03.2019, C-70/17 και C-179/17, Abanca Corporación Bancaria και Bankia, σκέψη 64, της 29.04.2021, C-19/20, Bank BPH, σκέψεις 70, 80.

¹² Βλ. αποφάσεις του Δικαστηρίου της 14.06.2012, C-618/10, Banco Español de Crédito, σκέψεις 69 έως 73, της 13.09.2018, C-176/17, Profi Credit Polska, σκέψη 41, της 26.03.2019, C-70/17 και C-179/17, Abanca Corporación Bancaria και Bankia, σκέψεις 53 και 54, καθώς και της 7.11.2021, C-349/18 έως C-351/1B, Kanyeba, σκέψεις 67, και της 29.04.2021, C-19/20, Bank BPH, σκέψεις 67 έως 68.

¹³ Βλ. απόφαση του Δικαστηρίου της 18.11.2021, C-212/20, A S.A., σκέψη 79.

συναπαγόμενη ιδιαίτερα επιβλαβείς συνέπειες για τον καταναλωτή¹⁴. Η εκτίμηση του κατά πόσον συντρέχει τέτοια περίπτωση πρέπει να γίνεται κατά την ημερομηνία κατά την οποία ανέκυψε η διαφορά¹⁵, ενώ η θέση του καταναλωτή επί του ζητήματος αυτού είναι δεσμευτική για το δικαστήριο¹⁶. Ωστόσο, η ίδια η σύμβαση θα πρέπει καταρχήν να εξακολουθήσει να ισχύει, χωρίς άλλη τροποποίηση πλην της προκύπτουσας από την απάλειψη των καταχρηστικών συμβατικών ρητρών, εάν, κατά τους κανόνες του εθνικού δικαίου, η εξακολούθηση ισχύος της σύμβασης είναι νομικώς δυνατή σύμφωνα με τις αρχές του εσωτερικού δικαίου, ζήτημα το οποίο πρέπει να εξετάζεται βάσει αντικειμενικής προσέγγισης¹⁷.

- 10 Ωστόσο, εάν, σύμφωνα με τις σχετικές διατάξεις του εθνικού δικαίου, δεν είναι δυνατόν, βάσει αντικειμενικών κριτηρίων, να διατηρηθεί μια σύμβαση χωρίς τις καταχρηστικές ρήτρες που περιέχει, τότε μπορεί να κηρυχθεί άκυρη¹⁸. Πάντως, τα αποτελέσματα της διαπίστωσης του δικαστηρίου σχετικά με την ύπαρξη καταχρηστικής ρήτρας σε σύμβαση συναφθείσα μεταξύ επαγγελματία και καταναλωτή διέπονται αποκλειστικά από το εθνικό δίκαιο, υπό την προϋπόθεση ότι διασφαλίζεται η προστασία που εξασφαλίζουν στους καταναλωτές οι διατάξεις της οδηγίας 93/13¹⁹.
- 11 Ταυτόχρονα, οι δικονομικοί κανόνες του εθνικού δικαίου θα πρέπει να είναι συμβατοί με την αρχή της αποτελεσματικότητας και την αρχή της αναλογικότητας²⁰.

¹⁴ Βλ. αποφάσεις του Δικαστηρίου της 30.04.2014, C-26/13, Kásler και Káslerné Rábai, σκέψεις 80 έως 85, της 21.01.2015, C-482/13, C-484/13, C-485/13 και C-487/13, Unicaja Banco και Caixabank, σκέψη 33, της 7.08.2018, C-96/16 και C-94/17, Banco Santander και Escobedo Cortés, σκέψη 74, της 20.09.2018, C-51/17, OTP Bank και OTP Factoring, σκέψεις 60 και 61, της 14.03.2019, C-118/17, Dunai, σκέψη 54, καθώς και της 26.03.2019, C-70/17 και C-179/17, Abanca Corporación Bancaria και Bankia, σκέψεις 56 έως 59, 64.

¹⁵ Βλ. απόφαση του Δικαστηρίου της 3.10.2019, C-260/18, Dziubak, σκέψεις 50, 56.

¹⁶ Βλ. απόφαση του Δικαστηρίου της 3.10.2019, C-260/18, Dziubak, σκέψεις 67 και 68.

¹⁷ Βλ. αποφάσεις του Δικαστηρίου της 10.06.2012, C-618/10, Banco Español de Crédito, σκέψη 65, της 10.09.2014, C-34/13, Kušionová, σκέψη 50, της 21.01.2015, C-482/13, C-484/13, C-485/13 και C-487/13, Unicaja Banco και Caixabank, σκέψη 28, της 21.04.2016, C-377/14, Radlinger και Radlingerová, σκέψη 97, και της 7.08.2018, C-96/16 και C-94/17, Banco Santander και Escobedo Cortés, σκέψη 73.

¹⁸ Βλ. αποφάσεις του Δικαστηρίου της 15.03.2012, C-453/10, Pereničová και Perenič, σκέψεις 35 και 36, της 30.05.2013, C-397/11, Jörös, σκέψη 47, της 14.03.2019, C-118/17, Dunai, σκέψη 56, της 3.10.2019, C-260/18, Dziubak, σκέψεις 41 έως 45, 47, και της 29.04.2021, C-19/20, Bank BPH, σκέψεις 85, 89.

¹⁹ Βλ. απόφαση του Δικαστηρίου της 29.04.2021, C-19/20, Bank BPH, σκέψεις 88, 90.

²⁰ Βλ. απόφαση του Δικαστηρίου της 26.02.2000, C-168/05, Mostaza Claro, σκέψη 24, διάταξη του Δικαστηρίου της 16.11.2010, C-76/10, Pohotovost', σκέψη 47, αποφάσεις του Δικαστηρίου της 14.06.2012, C-618/10, Banco Español de Crédito, σκέψη 46, της 21.02.2013, C-472/11, Banif Plus Bank, σκέψη 26, της 14.03.2013, C-415/11, Aziz, σκέψη 50, της 1.10.2015, C-32/14,

- 12 Όσον αφορά το **σημείο 1 του προδικαστικού ερωτήματος**, τα πολωνικά δικαστήρια έχουν μέχρι σήμερα δεχθεί ότι από το άρθρο 385¹ § 1 του Αστικού Κώδικα προκύπτει ότι οι ρήτρες μετατροπής που συνιστούν μη επιτρεπτές συμβατικές ρήτρες είναι ανίσχυρες, δηλαδή δεν δεσμεύουν τον καταναλωτή από τη στιγμή της σύναψης της σύμβασης (*ex tunc*), και, δεδομένου ότι οι ρήτρες αυτές καθορίζουν το κύριο αντικείμενο της σύμβασης, χωρίς αυτές η ίδια η σύμβαση δεν μπορεί να ισχύει, και επομένως ολόκληρη η σύμβαση δανείου είναι εξ αρχής άκυρη (*ex tunc*)²¹. Αυτό σημαίνει ότι τα συμβαλλόμενα μέρη έχουν αμοιβαίες αξιώσεις για την επιστροφή ποσού ισοδύναμου προς όλες τις παροχές που εκπληρώθηκαν αχρεωστήτως προς εκτέλεση της σύμβασης σύμφωνα με το άρθρο 405 του Αστικού Κώδικα σε συνδυασμό με το άρθρο 410 § 1 αυτού. Η αξίωση για την επιστροφή αχρεώστητης παροχής είναι από τη φύση της χρονικά απεριόριστη²², επομένως ο πλουτίσας θα πρέπει να την ικανοποιήσει αφότου οχληθεί προς τούτο από τον ζημιωθέντα (άρθρο 455 του Αστικού Κώδικα).
- 13 Ωστόσο, η ερμηνεία της εθνικής νομοθεσίας που εκτίθεται στην προηγούμενη σκέψη τροποποιήθηκε μετά την έκδοση της απόφασης του Sąd Najwyższy (Ανώτατου Δικαστηρίου) στις 7.05.2021 (III CZP 7/21). Παρίσταται αναγκαίο να αναλυθεί η εν λόγω απόφαση προκειμένου να ελεγχθεί κατά πόσον η εκεί περιεχόμενη ερμηνεία συνάδει με την οδηγία 93/13. Με την ανωτέρω απόφαση το Ανώτατο Δικαστήριο επισήμανε ότι «η διαπίστωση ότι μια καταχρηστική ρήτρα δεν παράγει αποτελέσματα εξ αρχής (*ab initio*) και αυτοδικαίως (*ipso iure*), την οποία το δικαστήριο οφείλει να λάβει υπόψη αυτεπαγγέλτως βάσει των πραγματικών διαπιστώσεων που πραγματοποιούνται στο πλαίσιο της δίκης, ισοδυναμεί με την κύρωση της αποκαλούμενης απόλυτης ακυρότητας (...). Ωστόσο, η ευθεία παραπομπή σε αυτή την κύρωση εμποδίζεται από τον κανόνα που δέχεται η νομολογία του Δικαστηρίου της Ευρωπαϊκής Ένωσης, σύμφωνα με τον οποίο ο καταναλωτής που έχει επίγνωση του μη επιτρεπτού χαρακτήρα μιας ρήτρας μπορεί να αντιταχθεί στη μη εφαρμογή της συναινώντας ελεύθερα στη ρήτρα αυτή, πράγμα το οποίο μπορεί να γίνει τόσο ενώπιον του δικαστηρίου, αφότου ο καταναλωτής ενημερωθεί πλήρως για τις έννομες συνέπειες που ενδέχεται να συνεπιφέρει η απάλειψη της μη επιτρεπτής ρήτρας, όσο και εξωδικαστικά, μέσω συναίνεσης που δίδεται οικειοθελώς και εν πλήρη επιγνώσει της κατάστασης και η οποία αφορά την ανανέωση της ενοχής ή την τροποποίηση της σύμβασης (της απαγορευμένης ρήτρας). Στην εθνική νομολογία και θεωρία, όμως, γίνεται γενικά αποδεκτό ότι ένα από τα χαρακτηριστικά της αποκαλούμενης απόλυτης ακυρότητας είναι ο οριστικός της χαρακτήρας (...). Επιπλέον, το γεγονός ότι ο καταναλωτής έχει τη δυνατότητα να συναινέσει μονομερώς σε καταχρηστική ρήτρα εγκρίνοντάς την δεν επιτρέπει να συναχθεί

ERSTE Bank Hungary, σκέψη 51, της 29.10.2015, C-8/14, BBVA, σκέψη 24, της 26.06.2019, C-407/18, Addiko Bank, σκέψη 46, και της 16.07.2020, C-224/19 και C-259/19, CaixaBank, σκέψη 83.

²¹ Βλέπε τη νομολογία που μνημονεύεται στην υποσημείωση 2.

²² Βλέπε αποφάσεις του Sąd Najwyższy (Ανώτατου Δικαστηρίου) της 22.03.2001, V CKN 769/00 και της 29.09.2017, V CSK 642/16.

ότι τον ανενεργό χαρακτήρα της εν λόγω ρήτρας μπορεί να επικαλεστεί εξίσου κάθε συμβαλλόμενο μέρος της σύμβασης καθώς και κάθε τρίτος που έχει συναφώς έννομο συμφέρον, όπως ισχύει παραδοσιακά στην περίπτωση της ακυρότητας (...). Ωστόσο, η δυνατότητα θεραπείας μιας ανενεργής ρήτρας με μεταγενέστερη, μονομερή συναίνεση περί δέσμευσης από τη ρήτρα αυτή, συναίνεση η οποία υποκαθιστά, τρόπον τινά, την αρχική έλλειψη πραγματικής συμφωνίας σχετικά με την οικεία ρήτρα (ατομικές διαπραγματεύσεις), φέρνει στο νου την αποκαλούμενη κύρωση του υπό αναστολή ανενεργού χαρακτήρα, ο οποίος - όταν εφαρμόζεται στη σύμβαση ως τέτοια - συνίσταται στο γεγονός ότι η επίμαχη σύμβαση (η λεγόμενη χωλή ή ατελής δικαιοπραξία) δεν παράγει μεν τα επιδιωκόμενα αποτελέσματα (αυτοδικαίως, εξ αρχής, γεγονός το οποίο το δικαστήριο οφείλει να λάβει υπόψη του αυτεπαγγέλτως), ιδίως δεν γεννά υποχρέωση παροχής των συνομολογηθισών παροχών, αλλά, σε αντίθεση με την άκυρη σύμβαση, μπορεί στη συνέχεια να παραγάγει τα αποτελέσματα αυτά αναδρομικά σε περίπτωση υποβολής της εγκριτικής δήλωσης βούλησης (ενός εκ των μερών ή τρίτου), ενώ, σε περίπτωση άρνησης υποβολής τέτοιας δήλωσης ή παρέλευσης της προθεσμίας υποβολής τη δήλωσης, η επίμαχη σύμβαση καθίσταται οριστικά ανενεργή, ήτοι άκυρη (...). Ο υπό αναστολή ανενεργός χαρακτήρας διαφέρει από την ακυρότητα και κατά το ότι οι δηλώσεις βούλησης των μερών διατηρούν τη νομική τους ισχύ κατά τη διάρκεια της περιόδου αναστολής, δηλαδή μπορούν να αποτελέσουν νόμιμη βάση για την παραγωγή εννόμων αποτελεσμάτων στο μέλλον, και τουλάχιστον ένα από τα μέρη που προέβησαν στις δηλώσεις βούλησής τους χάνει τη δυνατότητα να αποφασίσει ανεξάρτητα αν θα επέλθουν τα εν λόγω αποτελέσματα, δεν μπορεί να ανακαλέσει ελεύθερα τη δήλωση βούλησής του και, υπό αυτή την έννοια, καθόσον παραμένει σε κατάσταση αβεβαιότητας, “δεσμεύεται” από αυτήν (...).»

- 14 Συνεπώς, υπάρχουν δύο βασικά επιχειρήματα κατά της παραδοχής ότι οι καταχρηστικές συμβατικές ρήτρες είναι απολύτως άκυρες, ενώ ταυτόχρονα δικαιολογείται το συμπέρασμα ότι σε αυτές εφαρμόζεται η κύρωση του αποκαλούμενου «υπό αναστολή ανενεργού χαρακτήρα». Το πρώτο επιχείρημα έγκειται στο γεγονός ότι η απόλυτη ακυρότητα μιας σύμβασης ή μιας ρήτρας της είναι οριστική, τη στιγμή που μια καταχρηστική συμβατική ρήτρα ενδέχεται να γίνει αποδεκτή από τον καταναλωτή.
- 15 Ωστόσο, κατά την εκτίμηση του αιτούντος δικαστηρίου, τίποτε δεν εμποδίζει τα εθνικά δικαστήρια, όταν εφαρμόζουν την αποκαλούμενη σύμφωνη ερμηνεία του εθνικού δικαίου, να ερμηνεύουν τους κανόνες περί απόλυτης ακυρότητας των δικαιοπραξιών (άρθρο 58 §§ 1 και 3 του Αστικού Κώδικα) κατά τρόπο που να λαμβάνει υπόψη τους σκοπούς της οδηγίας 93/13 και τη νομολογία του Δικαστηρίου. Κατά συνέπεια, τα εθνικά δικαστήρια θα μπορούσαν να δεχτούν ότι μια μη επιτρεπτή συμβατική ρήτρα είναι άκυρη κατά την έννοια του άρθρου 58 του Αστικού Κώδικα, υπό τη μοναδική επιφύλαξη ότι ο καταναλωτής μπορεί να την επικυρώσει (θεραπεύσει) υποβάλλοντας δήλωση βούλησης που επαναφέρει ex tunc τη ρήτρα σε ισχύ.

- 16 Το δεύτερο επιχείρημα ενώπιον του Ανωτάτου Δικαστηρίου είναι ότι, κατά το πολωνικό δίκαιο, την απόλυτη ακυρότητα μιας σύμβασης μπορούν να επικαλεστούν όλα τα συμβαλλόμενα μέρη, όπως και τρίτοι, ενώ η έλλειψη δεσμευτικής ισχύος καταχρηστικής ρήτρας μπορεί να προβληθεί μόνο από τον καταναλωτή, αλλά όχι από τον επαγγελματία. Το ίδιο το Δικαστήριο επισημαίνει ότι η απάλειψη μιας καταχρηστικής ρήτρας από σύμβαση δανείου ενδέχεται να έχει ως συνέπεια την ακυρότητα της εν λόγω σύμβασης και, ως εκ τούτου, την υποχρέωση του δανειολήπτη να επιστρέψει το κεφάλαιο του δανείου στην τράπεζα²³. Επομένως, εφόσον το Δικαστήριο αναφέρεται ρητά στη δυνατότητα της τράπεζας να αξιώσει την επιστροφή του δανειακού κεφαλαίου λόγω της μη δέσμευσης από καταχρηστική συμβατική ρήτρα, είναι λογικό να δέχεται τη δυνατότητα της τράπεζας να επικαλεστεί τη μη δέσμευση από την εν λόγω ρήτρα και την εντεύθεν απορρέουσα ακυρότητα της σύμβασης δανείου.»
- 17 Λαμβάνοντας υπόψη τα ανωτέρω, δεν υπάρχουν εύλογοι λόγοι για να συναχθεί ότι για τις μη επιτρεπτές συμβατικές ρήτρες θα πρέπει να επιβάλλεται η κύρωση του υπό αναστολή ανενεργού χαρακτήρα. Πρωτίστως, όμως, η κύρωση αυτή δεν φαίνεται να πληροί τις απαιτήσεις του άρθρου 6, παράγραφος 1, της οδηγίας 93/13. Εκτός αυτού, το Δικαστήριο υποχρεώνει το εθνικό δικαστήριο να συνάγει όλες τις συνέπειες της μη δέσμευσης από καταχρηστική συμβατική ρήτρα, χωρίς να αναμένει από τον καταναλωτή να υποβάλει τη σχετική δήλωση²⁴. Μάλιστα, η κύρωση του υπό αναστολή ανενεργού χαρακτήρα, όπως εκτίθεται στην ανωτέρω απόφαση του Ανωτάτου Δικαστηρίου, επιβάλλει στα εθνικά δικαστήρια την υποχρέωση να αναμένουν τέτοια δήλωση από τον καταναλωτή, δεδομένου ότι, πριν από την υποβολή της, η ισχύς της συμβατικής ρήτρας (και, κατά συνέπεια, της σύμβασης στο σύνολό της) τελεί υπό αναστολή.
- 18 Σύμφωνα με την ανωτέρω απόφαση, η δήλωση του καταναλωτή θα πρέπει να έχει αυστηρά τυποποιημένο (εξειδικευμένο) περιεχόμενο. Η υποχρέωση υποβολής δήλωσης τέτοιου περιεχομένου δεν προκύπτει από το άρθρο 6, παράγραφος 1, της οδηγίας 93/13, από το άρθρο 385¹ του Αστικού Κώδικα, από άλλες διατάξεις του ενωσιακού ή του εθνικού δικαίου, αλλά ούτε εντοπίζεται στη νομολογία πριν από την απόφαση του Ανωτάτου Δικαστηρίου της 7ης Μαΐου 2021. Κατά συνέπεια, η επιβολή της προϋπόθεσης υποβολής δήλωσης τέτοιου περιεχομένου στους καταναλωτές (οι οποίοι συχνά δεν έχουν επίγνωση του περιεχομένου των εφαρμοστέων διατάξεων) και η εξάρτηση της εκτίμησης αν το άρθρο 6, παράγραφος 1, της οδηγίας 93/13 έχει εφαρμογή από την πλήρωση της προϋπόθεσης αυτής φαίνεται να αντιβαίνει στην εν λόγω διάταξη καθώς και στην

²³ Βλ. αποφάσεις του Δικαστηρίου της 30.04.2014, C-26/13, Kásler και Káslerné Rábai, σκέψη 84, της 20.09.2018, C-51/17, OTP Bank και OTP Factoring, σκέψη 61, της 26.03.2019, C-70/17 και C-179/17, Abanca Corporación Bancaria και Bankia, σκέψη 58, της 3.06.2020, C-125/18, Gómez del Moral Guasch σκέψη 63, της 25.11.2020, C-269/19, Banca B, σκέψη 34.

²⁴ Βλ. αποφάσεις του Δικαστηρίου της 21.02.2013, C-472/11, Banif Plus Bank, σκέψεις 28, 36, της 30.05.2013, C-397/11, Jörös, σκέψεις 42, 48, της 30.05.2013, C-488/11 Asbeek Brusse και de Man Garabito, σκέψη 50, της 1.10.2015, C-32/14, ERSTE Bank Hungary, σκέψη 49, της 21.12.2016, C-154/15, C-307/15 και C-308/15, Gutiérrez Naranjo κ.λπ., σκέψη 59.

αρχή της αποτελεσματικότητας και δημιουργεί αμφιβολίες υπό το πρίσμα της αρχής της ασφάλειας δικαίου.

- 19 Όσον αφορά το **σημείο 2 του προδικαστικού ερωτήματος**, και οι περαιτέρω συνέπειες της διαπίστωσης ότι η χρήση καταχρηστικών συμβατικών ρητρών επισύρουν την κύρωση του υπό αναστολή ανενεργού χαρακτήρα είναι αντίθετες προς τις διατάξεις της οδηγίας 93/13. Όσο διαρκεί η κατάσταση αναστολής, ο δανειστής δεν μπορεί να απαιτήσει την εκπλήρωση των συνομολογηθεισών με τη σύμβαση αυτή παροχών. Ωστόσο, σύμφωνα με τη μέχρι τούδε νομολογία σχετικά με την κατάσταση του υπό αναστολή ανενεργού χαρακτήρα (...), δεν είναι επίσης δυνατόν να ζητηθεί η επιστροφή αχρεωστήτως εκπληρωθείσας παροχής, διότι η απόφαση για το αν η ρήτρα και η σύμβαση είναι δεσμευτικές εναπόκειται κατά κανόνα στον καταναλωτή. Δεδομένου ότι ο δανειστής δεν μπορεί να υποβάλει τέτοιο αίτημα και, ως εκ τούτου, να καταστήσει ληξιπρόθεσμες τις αξιώσεις του για επιστροφή σύμφωνα με το άρθρο 455 του Αστικού Κώδικα (...), δεν γίνεται λόγος για έναρξη της προθεσμίας παραγραφής τους. Η κατάσταση αλλάζει μόνον εάν ο καταναλωτής επικυρώσει την καταχρηστική ρήτρα, οπότε η ρήτρα και η σύμβαση τίθενται σε ισχύ αναδρομικά, ή αρνηθεί να την επικυρώσει [...], οπότε η σύμβαση είτε διατηρείται σε ισχύ με ρύθμιση αντικατάστασης (εφόσον πληρούνται οι σχετικές προϋποθέσεις), είτε καθίσταται εντελώς και οριστικά ανενεργή (άκυρη). Αυτός ο οριστικά ανενεργός χαρακτήρας (ακυρότητα) ισοδυναμεί με μια κατάσταση στην οποία «η δικαιοπραξία από την οποία πηγάζει η υποχρέωση παροχής ήταν άκυρη και δεν κατέστη έγκυρη μετά την εκπλήρωση της παροχής» κατά την έννοια του άρθρου 410 § 2 in fine του Αστικού Κώδικα (condictio sine causa) και με «ακυρότητα δικαιοπραξίας» κατά την έννοια του άρθρου 411, σημείο 1 του Αστικού Κώδικα. Η κατάσταση του καταναλωτή είναι ευνοϊκότερη από εκείνη του επαγγελματία, διότι ο δανειολήπτης μπορεί ανά πάσα στιγμή να άρει την κατάσταση του υπό αναστολή ανενεργού χαρακτήρα είτε συναινώντας στη δέσμευση από την καταχρηστική ρήτρα είτε αρνούμενος να το πράξει, εξυπακουμένου ότι -σύμφωνα με τη νομολογία του Δικαστηρίου- η ισχύς των δηλώσεων αυτών εξαρτάται από το αν ο δανειολήπτης ενημερώθηκε εκ των προτέρων δεόντως για τις συνέπειες του καταχρηστικού αυτού χαρακτήρα. Ως εκ τούτου, μπορεί να τεθεί το ερώτημα εάν, και ενδεχομένως πότε, η εκ μέρους του καταναλωτή προβολή -έστω και εξωδικαστικά- αξίωσης επιστροφής στηριζόμενης στην παραδοχή ότι η σύμβαση στο σύνολό της είναι οριστικά ανενεργή (άκυρη) μπορεί να νοηθεί ως σιωπηρή άρνηση επικύρωσης της ρήτρας και αποδοχή των συνεπειών της παύσης ισχύος της σύμβασης, που οδηγεί στον οριστικά ανενεργό χαρακτήρα της (ακυρότητα). Προβληματικό είναι το γεγονός ότι, όταν ο δανειστής βρίσκεται αντιμέτωπος με ένα τέτοιο αίτημα, μπορεί να μην είναι σαφές εάν, κατά τη διατύπωσή του, ο καταναλωτής ήταν δεόντως ενημερωμένος για τις συνέπειες του καταχρηστικού χαρακτήρα της ρήτρας (π.χ. για όλες τις αξιώσεις περί επιστροφής οι οποίες σχετίζονται με τον πλήρη και οριστικό ανενεργό χαρακτήρα της σύμβασης). Πρόκειται για ουσιώδες ζήτημα, δεδομένου ότι καθορίζει την έναρξη της παραγραφής των αξιώσεων του δανειστή περί επιστροφής και τη δυνατότητά του να τις καταστήσει ληξιπρόθεσμες (άρθρο

455 του Αστικού Κώδικα) και να τις προβάλλει προς συμψηφισμό (άρθρο 498 § 1 του Αστικού Κώδικα). [...]»²⁵

20 Οι μεγαλύτερες επιφυλάξεις σχετικά με την υπό ανάλυση απόφαση του Ανωτάτου Δικαστηρίου προκύπτουν ακριβώς από το συμπέρασμα ότι η προθεσμία παραγραφής της αξίωσης του επαγγελματία για την επιστροφή της παροχής που έλαβε ο καταναλωτής αρχίζει μόνον τη χρονική στιγμή κατά την οποία ο καταναλωτής υποβάλει δήλωση σχετικά με το αν συναινεί στην ακυρότητα της μη επιτρεπτής συμβατικής ρήτρας και της σύμβασης στο σύνολό της ή αν αποδέχεται την επίμαχη συμβατική ρήτρα. Καταρχάς, η θέση αυτή φαίνεται να παραβιάζει την αρχή της ισοδυναμίας. Συγκεκριμένα, ο γενικός κανόνας του πολωνικού αστικού δικαίου που απορρέει από το άρθρο 120 § 1 του Αστικού Κώδικα είναι ότι η προθεσμία παραγραφής της αξίωσης για την επιστροφή αχρεώστητης παροχής αρχίζει να τρέχει από την ημερομηνία εκπλήρωσης της οικείας παροχής²⁶, ακόμη και στην περίπτωση που η παροχή εκπληρώθηκε προς εκτέλεση άκυρης σύμβασης, ακόμη και αν ο εκπληρώσας την παροχή δεν γνώριζε ότι η σύμβαση ήταν άκυρη και ότι εκπληρώνει αχρεώστητη παροχή²⁷. Σε περίπτωση που ο καταναλωτής δεν υποβάλει οποιαδήποτε δήλωση (και, ταυτοχρόνως, δεν του ταχθεί προθεσμία για την υποβολή τέτοιας δήλωσης), η αξίωση του επαγγελματία ουδέποτε θα παραγραφεί. Μια άλλη πιθανή συνέπεια είναι η περίπτωση κατά την οποία ο καταναλωτής, πριν από την άσκηση αστικής αγωγής, δηλώνει ότι δεν συμφωνεί με τις μη επιτρεπτές συμβατικές ρήτρες που περιέχονται στη σύμβαση και συναινεί στην ακυρότητα της σύμβασης. Κατά την εκτίμηση του καταναλωτή, μια τέτοια δήλωση θα ήταν επαρκής και θα συνεπαγόταν την έναρξη της προθεσμίας παραγραφής της αξίωσης της τράπεζας, ενώ η τράπεζα, κατά τη διάρκεια μεταγενέστερης αστικής αγωγής, θα μπορούσε να ισχυριστεί ότι η δήλωση του καταναλωτή δεν παρήγε έννομα αποτελέσματα επειδή «δεν συνοδευόταν από ρητή δήλωση του καταναλωτή που να επιβεβαιώνει ότι είχε λάβει πλήρη ενημέρωση» σχετικά με τις συνέπειες της ακυρότητας της σύμβασης πίστωσης. Επομένως, η εικαζόμενη έλλειψη γνώσης του καταναλωτή θα χρησιμοποιηθεί εναντίον του ίδιου του καταναλωτή ενώ οι μακιαβελικές αυτές διαδικαστικές τακτικές του επαγγελματία θα βρουν έρεισμα στις διατάξεις του εθνικού δικαίου, ερμηνευόμενες σύμφωνα με την απόφαση του Ανωτάτου Δικαστηρίου της 7ης Μαΐου 2021.

21 Επιπλέον, συνέπεια αυτής της θέσης του Ανωτάτου Δικαστηρίου είναι ότι η προθεσμία παραγραφής της αξίωσης του επαγγελματία αρχίζει πάντοτε αργότερα από την προθεσμία παραγραφής της αξίωσης του καταναλωτή.

²⁵ Βλέπε απόφαση του επταμελούς τμήματος του Ανωτάτου Δικαστηρίου της 7.05.2021, III CZP 6/21.

²⁶ βλ.:

²⁷ Βλ. αποφάσεις του Sąd Najwyższy (Ανωτάτου Δικαστηρίου) της 8.07.2010, II CSK 126/10, της 16.12.2014, III CSK 36/14 και της 23.06.2016, V CNP 55/15.

- 22 Εκτός αυτού, ο επαγγελματίας στην ως άνω περίπτωση βρίσκεται σε ευνοϊκότερη νομική κατάσταση όχι μόνον έναντι του καταναλωτή με τον οποίο έχει συνάψει σύμβαση που περιέχει μη επιτρεπτή συμβατική ρήτρα που καθιστά τη σύμβαση άκυρη. Συγκεκριμένα, αν η τράπεζα είχε συνάψει δανειακή σύμβαση η οποία θα ήταν απολύτως άκυρη - δηλαδή άκυρη λόγω της αντίθεσής της στο νόμο ή στις αρχές της κοινωνικής συμβίωσης (άρθρο 58 §§ 1 και 2 του Αστικού Κώδικα) και όχι λόγω της συμπερίληψης σε αυτήν μη επιτρεπτών συμβατικών ρητρών (άρθρο 385¹ § 1 του Αστικού Κώδικα) - τότε η παραγραφή της αξίωσης της τράπεζας για την επιστροφή του κεφαλαίου από τον δανειολήπτη θα άρχιζε ήδη από την εκταμίευση του οικείου κεφαλαίου, σύμφωνα με τον προαναφερθέντα γενικό κανόνα που απορρέει από το άρθρο 120 § 1 του Αστικού Κώδικα. Ως εκ τούτου, σε μια τέτοια περίπτωση, η αξίωση της τράπεζας θα παραγραφόταν πολύ νωρίτερα από μια πανομοιότυπη αξίωση, η οποία όμως θα στηριζόταν στην ακυρότητα της σύμβασης λόγω της συμπερίληψης καταχρηστικών ρητρών σε αυτήν. Επομένως, η προθεσμία παραγραφής της αξίωσης της τράπεζας αρχίζει να τρέχει το αργότερο όταν η σύμβαση είναι άκυρη λόγω της συμπερίληψης καταχρηστικών συμβατικών ρητρών σε αυτήν. Η έναρξη της προθεσμίας παραγραφής της αξίωσης της τράπεζας θα άρχιζε αργότερα εάν η σύμβαση δεν περιείχε καταχρηστικούς όρους και επίσης εάν ήταν απολύτως άκυρη. Η προθεσμία παραγραφής της αξίωσης του καταναλωτή για την επιστροφή της αχρεώστητης παροχής αρχίζει επίσης να τρέχει νωρίτερα.
- 23 Συνεπώς, μια τράπεζα που έχει καταρτίσει σύμβαση η οποία περιέχει καταχρηστικές ρήτρες χωρίς τις οποίες η σύμβαση δεν μπορεί να υπάρξει βρίσκεται σε καλύτερη νομική κατάσταση από τις οντότητες που βρίσκονται σε καθεμία από τις τρεις εξετασθείσες περιπτώσεις. Μια τόσο ευρείας κλίμακας προνομιακή μεταχείριση της τράπεζας φαίνεται να αντιβαίνει στην αρχή της ισοδυναμίας. Εγείρονται επίσης αμφιβολίες μήπως η θέση του επαγγελματία σε μια τόσο ευνοϊκή νομική κατάσταση παραβιάζει επίσης την αρχή της αποτελεσματικότητας και το άρθρο 7, παράγραφος 1, της οδηγίας 93/13, δεδομένου ότι ο επαγγελματίας που συνέταξε την καταχρηστική σύμβαση εξασφαλίζει de facto κατά τον τρόπο αυτό ότι η αξίωσή του δεν θα παραγραφεί, εκτός εάν προηγουμένως ο καταναλωτής τον ενημερώσει ρητώς ότι περιήλθαν σε γνώση του οι καταχρηστικές συμβατικές ρήτρες και οι έννομες συνέπειές τους. Επιπλέον, εάν ο καταναλωτής δεν υποβάλει καμία τέτοια δήλωση (πράγμα που είναι ρεαλιστικό, ιδίως αν ληφθεί υπόψη ότι οι καταναλωτές συχνά δεν έχουν επίγνωση των δικαιωμάτων τους), η αξίωση του επαγγελματία για την επιστροφή των παροχών που εκπλήρωσε δεν θα παραγραφεί ποτέ (ακόμη και μετά από πολλά χρόνια), πράγμα που με τη σειρά του αποτελεί εντελώς πρωτοφανή κατάσταση στο πολωνικό σύστημα αστικού δικαίου, του οποίου βασική αρχή είναι ότι οι περιουσιακές αξιώσεις υπόκεινται σε παραγραφή (άρθρο 117 του Αστικού Κώδικα).
- 24 Εφόσον ο καταναλωτής ζητεί καταβολή από τον επαγγελματία, στηρίζοντας την απαίτησή του στον ισχυρισμό ότι η σύμβαση που συνήψαν τα μέρη είναι άκυρη λόγω της συμπερίληψης μη επιτρεπτών συμβατικών ρητρών σε αυτήν, είναι λογικό επακόλουθο ότι ο καταναλωτής δεν συμφωνεί με τις εν λόγω συμβατικές

ρήτρες και ότι έχει επίγνωση των συνεπειών της ακυρότητας της σύμβασης. Το περιεχόμενο μιας τέτοιας δήλωσης είναι κατανοητό (άρθρο 65 § 1 του Αστικού Κώδικα) και ο καταναλωτής γνωστοποιεί τη βούλησή του με επαρκή τρόπο (άρθρο 60 § 1 του Αστικού Κώδικα). Ως εκ τούτου, ο επαγγελματίας που λαμβάνει μια τέτοια δήλωση εκ μέρους του καταναλωτή (άρθρο 61 § 1 του Αστικού Κώδικα) θα πρέπει να γνωρίζει ότι ο καταναλωτής έχει επίγνωση των συνεπειών της ακυρότητας της σύμβασης και ότι τις αποδέχεται. Ως εκ τούτου, η προθεσμία παραγραφής της αξίωσης του επαγγελματία θα πρέπει να αρχίσει να τρέχει το αργότερο από εκείνη τη στιγμή.

- 25 Επιπλέον, τουλάχιστον σε ορισμένες περιπτώσεις, μπορούν να προβληθούν επιχειρήματα που δικαιολογούν μια ακόμη πιο ακραία θέση, δηλαδή ότι, κατά γενικό κανόνα, η προθεσμία παραγραφής της αξίωσης της τράπεζας αρχίζει ήδη από τον χρόνο της εκπλήρωσης της παροχής της τράπεζας ή από μια ημερομηνία λίγο μεταγενέστερη. Δεδομένου ότι η τράπεζα διαθέτει νομικές υπηρεσίες με πολύ υψηλό επίπεδο εμπειρογνωμοσύνης, εύλογα συνάγεται ότι, επιδεικνύοντας τη δέουσα επιμέλεια, θα έπρεπε να είχε αντιληφθεί πολύ νωρίτερα ότι υπήρχαν καταχρηστικές ρήτρες στη σύμβαση που συνέταξε. Επομένως, δεδομένου ότι η τράπεζα θα έπρεπε να γνωρίζει εξ αρχής ότι η σύμβαση περιέχει μη επιτρεπτή συμβατική ρήτρα, όπερ συνεπάγεται την εκ μέρους των μερών επιστροφή των αμοιβαίων παροχών, λόγοι δέουσας επιμέλειας θα απαιτούσαν να έχει ήδη λάβει μέτρα η τράπεζα ώστε να ανακτήσει την παροχή της ή τουλάχιστον να καταλήξει σε συμφωνία με τον καταναλωτή.
- 26 Σημαντικό είναι επίσης το γεγονός ότι, ήδη με απόφαση της 27ης Δεκεμβρίου 2010, το Sąd Okręgowy w Warszawie - Sąd Ochrony Konkurencji i Konsumentów (περιφερειακό δικαστήριο Βαρσοβίας - δικαστήριο ανταγωνισμού και προστασίας των καταναλωτών) έκρινε ως μη επιτρεπτή και απαγόρευσε στην εναγόμενη τράπεζα να χρησιμοποιεί στις συναλλαγές με τους καταναλωτές μια ρήτρα της τυποποιημένης σύμβασης με τίτλο «σύμβαση ενυπόθηκου δανείου για φυσικά πρόσωπα [...] συνδεδεμένου με το CHF», η οποία έχει πανομοιότυπο περιεχόμενο με το άρθρο 10, παράγραφος 5, της σύμβασης δανείου που συνήψαν τα μέρη, και, επομένως, το αργότερο από την ημερομηνία καταχώρισης της εν λόγω ρήτρας στο μητρώο, η εναγόμενη τράπεζα γνώριζε ότι αποτελεί μη επιτρεπτή συμβατική ρήτρα.
- 27 Ακόμη και αν υποθέσουμε ότι εναπόκειται στον καταναλωτή να αποφασίσει αν μια σύμβαση καθίσταται οριστικά ανενεργή (άκυρη), είναι αδύνατον να επικροτηθεί η στάση μιας τράπεζας που γνωρίζει ότι η σύμβαση που η ίδια έχει καταρτίσει περιέχει μη επιτρεπτές συμβατικές ρήτρες, αλλά παρά ταύτα αρνείται το γεγονός αυτό ή ακόμη και το αποκρύπτει από τον καταναλωτή. Ωστόσο, το να γίνει δεκτό ότι η προθεσμία παραγραφής της αξίωσης της τράπεζας για την επιστροφή του κεφαλαίου του δανείου πρέπει να υπολογίζεται μόνον από τη στιγμή που ο καταναλωτής υποβάλλει δήλωση ειδικού περιεχομένου συνιστά όχι μόνον αποδοχή της στάσης αυτής του επαγγελματία, αλλά, αντιθέτως, ενθάρρυνσή της, δεδομένου ότι ο επαγγελματίας εξασφαλίζει με αυτόν τον τρόπο ότι η αξίωσή του δεν θα παραγραφεί. Για τον λόγο ακριβώς αυτό, η ως άνω θέση

είναι, κατά την άποψη του αιτούντος δικαστηρίου, αντίθετη προς το άρθρο 7, παράγραφος 1, της οδηγίας 93/13 και προς την αρχή της αποτελεσματικότητας.

- 28 Όσον αφορά το **σημείο 3 του προδικαστικού ερωτήματος**, πρέπει να επισημανθεί ότι γίνεται δεκτό ότι η αξίωση του καταναλωτή για επιστροφή της αχρεώστητης παροχής καθίσταται απαιτητή (άρθρο 455 του Αστικού Κώδικα) μόνον αφότου αυτός υποβάλει, εκουσίως και εν πλήρη επιγνώσει της κατάστασης, δήλωση με την οποία συναινεί στην κήρυξη της ακυρότητας της σύμβασης. Καθόσον, μέχρι την υποβολή της ανωτέρω δήλωσης, επικρατεί η κατάσταση του υπό αναστολή ανενεργού χαρακτήρα, ο καταναλωτής δεν μπορεί νομίμως να ζητήσει την επιστροφή της παροχής που εκπλήρωσε αχρεωστήτως και, ως εκ τούτου, μόνον από την ημερομηνία αυτή υποχρεούται η τράπεζα να καταβάλει νόμιμους τόκους υπερημερίας (άρθρο 481 §§ 1 και 2 του Αστικού Κώδικα).
- 29 Κατά την εκτίμηση του αιτούντος δικαστηρίου, ο εν λόγω περιορισμός του δικαιώματος του καταναλωτή να ζητήσει τόκους υπερημερίας είναι αντίθετος προς την αρχή της ισοδυναμίας, δεδομένου ότι, σύμφωνα με τις γενικές αρχές του αστικού δικαίου, μια χρονικά απεριόριστη αξίωση καθίσταται απαιτητή από τη στιγμή της όχλησης προς καταβολή. Συνεπώς, η πρόβλεψη πρόσθετης απαίτησης επιδεινώνει τη θέση του εν λόγω καταναλωτή και περιορίζει τα δικαιώματά του. Η θέση αυτή αντίκειται στο άρθρο 6, παράγραφος 1, και στο άρθρο 7, παράγραφος 1, της οδηγίας 93/13, καθώς και στην αρχή της αποτελεσματικότητας. Στη διαπίστωση αυτή έχει προβεί το ίδιο το Δικαστήριο, το οποίο επισήμανε ότι «οι τόκοι υπερημερίας αποσκοπούν στην επιβολή κυρώσεων λόγω της μη εκπλήρωσής από τον οφειλέτη της υποχρέωσής του να καταβάλλει τις δόσεις του δανείου εντός των προβλεπομένων από τη σύμβαση προθεσμιών, στην αποτροπή του οφειλέτη από το να καταστεί υπερήμερος στην εκτέλεση των υποχρεώσεών του, καθώς και, ενδεχομένως, στην αποζημίωση του δανειστή για τη ζημία που υπέστη λόγω της υπερημερίας του οφειλέτη»²⁸. Ωστόσο, ο χρονικός περιορισμός του δικαιώματος να ζητηθεί καταβολή των εν λόγω τόκων θα πρέπει να θεωρηθεί ισοδύναμος με τον χρονικό περιορισμό του δικαιώματος του καταναλωτή να προβάλλει αξίωση επιστροφής σχετική με την εκ μέρους του επαγγελματία είσπραξη ποσού οφειλόμενου βάσει καταχρηστικών συμβατικών ρητρών - όπερ έχει κριθεί απαράδεκτο από το Δικαστήριο²⁹. Κατά συνέπεια, ο περιορισμός του δικαιώματος του καταναλωτή να απαιτήσει νόμιμους τόκους υπερημερίας φαίνεται να αντιβαίνει στην αρχή της αποτελεσματικότητας, κατά μείζονα δε λόγο καθόσον ισοδυναμεί, ταυτόχρονα, με επικρότηση της συμπεριφοράς του επαγγελματία που καθυστερεί σκόπιμα την ικανοποίηση της αξίωσης του καταναλωτή, αποβλέπει δε μεταξύ άλλων και στην παράταση της διάρκειας της ένδικης διαδικασίας.

²⁸ Βλ. αποφάσεις του Δικαστηρίου της 7.08.2018, C-96/16 και C-94/17, Banco Santander και Escobedo Cortés, σκέψη 76, και της 10.06.2021, C-192/20, Prima Banka Slovensko, σκέψη 39.

²⁹ Βλ. απόφαση του Δικαστηρίου της 21.12.2016, C-154/15, C-307/15 και C-308/15, Gutiérrez Naranjo κ.λπ., σκέψεις 73, 75.

- 30 Όσον αφορά το **σημείο 4 του προδικαστικού ερωτήματος**, το αιτούν δικαστήριο επιστά καταρχάς την προσοχή στη διάταξη του Ανωτάτου Δικαστηρίου της 29.07.2021. (I CSKP 146/21), σύμφωνα με την οποία «[σ]ε περίπτωση που μια σύμβαση δανείου κηρυχθεί άκυρη, τα μέρη θα πρέπει να επιστρέψουν αμοιβαία τις αχρεώστητες παροχές, δηλαδή αυτά που πραγματικά έλαβαν. Συνεπώς, η τράπεζα θα πρέπει να επιστρέψει εντόκως στον δανειολήπτη τα ποσά που έλαβε ως εξόφληση των δόσεων του δανείου πέραν των οφειλόμενων, υπολογιζόμενα επομένως χωρίς εφαρμογή των ρητρών υπολογισμού σε αξία ξένου νομίσματος, καθώς και τις προμήθειες, τα περιθώρια, τις ασφαλίσεις μειωμένης συνεισφοράς κ.λπ., που επίσης υπολογίζονται χωρίς συνεκτίμηση των ρητρών αυτών. Θα πρέπει να υπογραμμιστεί ότι η εναγόμενη τράπεζα έλαβε όντως επιστροφή του κεφαλαίου πλέον τόκων υπολογιζόμενων σύμφωνα με το επιτόκιο LIBOR, οπότε δύσκολα θα μπορούσε να θεωρηθεί ότι η εκκαθάριση των απαιτήσεων των διαδίκων θα έπρεπε να περιλαμβάνει τόκους υπολογιζόμενους σύμφωνα με το επιτόκιο WIBOR, τους οποίους θα είχε λάβει η εναγόμενη τράπεζα εάν είχαν συναφθεί έγκυρες δανειακές συμβάσεις σε πολωνικά ζλότυ. Στο πλαίσιο αυτό, θα πρέπει να τονιστεί ότι η αγωγή για την επιστροφή της αχρεώστητης παροχής, όπως και στην περίπτωση του αδικαιολόγητου πλουτισμού, δεν αποσκοπεί στην αντιστάθμιση της ζημίας που υπέστη ο ζημιωθής διάδικος, αλλά στην ανάκτηση της αξίας που μεταφέρθηκε αδικαιολόγητα στην περιουσία άλλου προσώπου, έτσι ώστε η αξίωση του ζημιωθέντος να περιορίζεται στην επιστροφή αυτού που απέκτησε ο πλουτίσας. Είναι επίσης σημαντικό ότι ο προσδιορισμός των συνεπειών της κήρυξης μιας σύμβασης δανείου ως άκυρης δεν πρέπει να οδηγεί σε στέρηση της προστασίας που εγγυώνται στους καταναλωτές οι διατάξεις της οδηγίας 93/13, η οποία αποσκοπεί, μεταξύ άλλων, στην επίτευξη του προληπτικού αποτελέσματος του άρθρου 7 της οδηγίας αυτής [...]. Ωστόσο, δεν μπορεί να παραβλεφθεί το γεγονός ότι ο υπολογισμός του επιτοκίου των κύριων δόσεων του κεφαλαίου σύμφωνα με τον δείκτη LIBOR, σε περίπτωση που μια σύμβαση δανείου συνδεδεμένου με το φράγκο κηρυχθεί άκυρη και, κατά συνέπεια, θεωρηθεί ότι η οφειλόμενη παροχή συνίσταται στην καταβολή των δόσεων χωρίς να ληφθεί υπόψη η αναπροσαρμογή του ποσού στο ξένο νόμισμα (πράγμα που στηρίζεται στην υποθετική παραδοχή ότι η παροχή εκπληρώθηκε βάσει δανείου σε ζλότυ) συνεπάγεται αυστηρή κύρωση για τον δανειστή και, ανεξαρτήτως αυτού, θέτει αδικαιολόγητα τον δανειολήπτη σε πλεονεκτικότερη θέση σε σχέση με έναν δανειολήπτη που έχει λάβει δάνειο σε ζλότυ με επιτόκιο υπολογιζόμενο σύμφωνα με τον υψηλότερο δείκτη WIBOR».
- 31 Σύμφωνα με το Ανώτατο Δικαστήριο, η απαίτηση του καταναλωτή θα πρέπει να μειωθεί κατά ποσό ίσο προς αυτό των τόκων κεφαλαίου που θα δικαιούνταν η τράπεζα από τον δανειολήπτη εάν, υποθετικά, η σύμβαση δανείου ήταν έγκυρη. Η αναγκαιότητα μιας τέτοιας μείωσης της απαίτησης του καταναλωτή προκύπτει από το γεγονός ότι η επιστροφή όλων των παροχών κατά το πλήρες ποσό τους στον καταναλωτή θα συνεπαγόταν αδικαιολόγητο πλουτισμό του ιδίου.
- 32 Το αιτούν δικαστήριο διατηρεί αμφιβολίες ως προς το κατά πόσον η θέση αυτή είναι σύμφωνη με τις διατάξεις της οδηγίας 93/13. Σύμφωνα με το άρθρο 405 του Αστικού Κώδικα, σε συνδυασμό με το άρθρο 410 § 1, του κώδικα αυτού, η

αχρεώστητη παροχή πρέπει να επιστραφεί. Οι διατάξεις αυτές δεν προβλέπουν δυνατότητα περιορισμού της αγωγικής αξίωσης κατά ποσό ισοδύναμο προς τα δυνητικά οφέλη από την εξοικονόμηση δαπανών στις οποίες θα έπρεπε να υποβληθεί το πρόσωπο που εκπληρώνει την παροχή αν είχε συνάψει έγκυρη συμφωνία. Η ως άνω θέση του Ανωτάτου Δικαστηρίου φαίνεται να έρχεται σε αντίθεση με την αρχή της ισοδυναμίας, δεδομένου ότι περιορίζει το δικαίωμα του καταναλωτή να ζητήσει την επιστροφή της αχρεώστητης παροχής που εκπλήρωσε σε σχέση με άλλα πρόσωπα που επίσης εκπλήρωσαν αχρεώστητη παροχή, τα οποία όμως μπορούν να ζητήσουν την επιστροφή της παροχής αυτής κατά το πλήρες ποσό της. Επιπλέον, ο καταναλωτής που έχει εκπληρώσει αχρεώστητη παροχή δυνάμει άκυρης σύμβασης βρίσκεται σε δυσμενέστερη θέση έναντι της ίδιας της τράπεζας, η οποία μπορεί να απαιτήσει από τον καταναλωτή την επιστροφή ολόκληρου του κεφαλαίου του δανείου.

- 33 Κατά τη γνώμη του αιτούντος δικαστηρίου, η εξεταζόμενη κατάσταση είναι επίσης αντίθετη προς την αρχή της αποτελεσματικότητας. Συγκεκριμένα, τούτο σημαίνει ότι ο καταναλωτής αντιμετωπίζεται χειρότερα από τον επαγγελματία, γεγονός που μπορεί, αφενός, να αποθαρρύνει τον καταναλωτή από την προβολή των αξιώσεών του ενώ, αφετέρου, να ενθαρρύνει τον επιχειρηματία να χρησιμοποιεί μη επιτρεπτές συμβατικές ρήτρες. Αξίζει να σημειωθεί ότι, ακόμη και αν η δανειακή σύμβαση είναι άκυρη λόγω μη επιτρεπτών συμβατικών ρητρών, στην πράξη το υπόλοιπο των απαιτήσεων μεταξύ του δανειολήπτη και της τράπεζας είναι σχεδόν πανομοιότυπο, ως εάν δεσμεύονταν από έγκυρη δανειακή σύμβαση. Το ύψος των αμοιβαίων παροχών των μερών θα είναι σχεδόν το ίδιο με εκείνο που θα ήταν αν ο δανειολήπτης είχε εξοφλήσει το κεφάλαιο του δανείου εντόκως. Ταυτόχρονα, αν γινόταν δεκτή η δυνατότητα μείωσης της απαίτησης του καταναλωτή κατά ποσό ίσο προς αυτό των υποθετικών τόκων του κεφαλαίου, τούτο θα παραβίαζε την αρχή της αποτελεσματικότητας κατά τον ίδιο ακριβώς τρόπο όπως και η αναγνώριση του δικαιώματος των τραπεζών να εγείρουν αξιώσεις κατά των καταναλωτών λόγω χρήσης του κεφαλαίου για σκοπό μη προβλεπόμενο στη σύμβαση (το οποίο αποτελεί αντικείμενο της υπόθεσης C-520/21).
- 34 Επιπλέον, ο εξεταζόμενος περιορισμός της αξίωσης του καταναλωτή για την επιστροφή παροχής εκπληρωθείσας δυνάμει σύμβασης άκυρης λόγω συμπερίληψης σε αυτήν καταχρηστικών συμβατικών ρητρών φαίνεται να ομοιάζει πολύ με τον χρονικό περιορισμό της αξίωσης του καταναλωτή για επιστροφή, ο οποίος κρίθηκε απαράδεκτος από το Δικαστήριο με την απόφασή του της 21ης Δεκεμβρίου 2016³⁰. Η μόνη διαφορά έγκειται στο ότι η διάταξη του Ανωτάτου Δικαστηρίου της 29ης Ιουλίου 2021 συνεπάγεται περιορισμό της αξίωσης του καταναλωτή για επιστροφή όσον αφορά το ποσό, ενώ η απόφαση του Δικαστηρίου της 21ης Δεκεμβρίου 2016 αφορούσε τον χρονικό περιορισμό της αξίωσης του καταναλωτή για επιστροφή. Για τον λόγο αυτό, ο περιορισμός

³⁰ Βλ. απόφαση του Δικαστηρίου της 21.12.2016, C-154/15, C-307/15 και C-308/15, Gutiérrez Naranjo κ.λπ., σκέψεις 73, 75.

της αξίωσης του καταναλωτή για επιστροφή της αχρεώστητης παροχής που εκπληρώθηκε δυνάμει άκυρης σύμβασης κατά το ισόποσο των υποθετικών τόκων κεφαλαίου μπορεί να θεωρηθεί, κατά την άποψη του αιτούντος δικαστηρίου, όχι μόνον ότι παραβιάζει τις αρχές της αποτελεσματικότητας και της ισοδυναμίας, αλλά και ότι αντίκειται ευθέως στα άρθρα 6, παράγραφος 1, και 7, παράγραφος 1, της οδηγίας 93/13.

35 Σχέση των προδικαστικών ερωτημάτων με την επίλυση της υπό κρίση υπόθεσης

36 Στο πλαίσιο της παρούσας διαδικασίας, το δικαστήριο υποχρεούται να προσδιορίσει όλες τις συνέπειες που συνδέονται με την ακυρότητα της δανειακής σύμβασης και να ενημερώσει σχετικά τους διαδίκους, συμπεριλαμβανομένων ιδίως των εναγόντων. Η υποχρέωση ενημέρωσης του καταναλωτή για τις συνέπειες της ακυρότητας μιας σύμβασης που περιέχει καταχρηστικές ρήτρες απορρέει τόσο από την ενωσιακή³¹ όσο και από την εθνική νομοθεσία³². Μία από τις βασικές συνέπειες της ακυρότητας μιας σύμβασης δανείου είναι ότι γεννάται η αξίωση της τράπεζας για την επιστροφή του κεφαλαίου, επομένως είναι κρίσιμο για αμφοτέρους τους διαδίκους να διαπιστωθεί αν η εν λόγω απαίτηση της τράπεζας έχει παραγραφεί. Ως εκ τούτου, το αιτούν δικαστήριο θεωρεί αναγκαίο να αναλύσει το ζήτημα αυτό στην παρούσα υπόθεση και να ενημερώσει τους διαδίκους για τα αποτελέσματα της ανάλυσης αυτής. Ομολογουμένως, στην παρούσα υπόθεση, το δικαστήριο ενημέρωσε στις 27 Οκτωβρίου 2020 τους ενάγοντες ότι η ακυρότητα της σύμβασης έχει ως συνέπεια την αξίωση της τράπεζας για επιστροφή του κεφαλαίου, αλλά δεν παρέσχε πληροφορίες σχετικά με το κατά πόσον η αξίωση αυτή έχει παραγραφεί.

37 Είναι επίσης ζωτικής σημασίας να προσδιοριστεί από ποια ημερομηνία δικαιούνται οι ενάγοντες να ζητήσουν την καταβολή νόμιμων τόκων υπερημερίας από την εναγόμενη τράπεζα. Σύμφωνα με νέα νομολογιακή τάση (που εμφανίστηκε μετά την έκδοση της απόφασης του Ανωτάτου Δικαστηρίου της 7ης Μαΐου 2021), οι τόκοι αυτοί οφείλονται μόνον από την ημερομηνία κατά την οποία ο καταναλωτής υποβάλει δήλωση, εκουσίως και εν πλήρη επιγνώσει της κατάστασης, ότι γνωρίζει τις συνέπειες της ακυρότητας της σύμβασης και ότι συμφωνεί με αυτές. Το ζήτημα αυτό έχει ουσιώδη οικονομική σημασία.

38 Ένα άλλο ουσιώδες ζήτημα είναι το κατά πόσον η απαίτηση των εναγόντων έναντι της εναγομένης πρέπει να μειωθεί κατά ποσό αντίστοιχο προς το επιτόκιο που υποθετικά θα δικαιούνταν να εφαρμόσει η τράπεζα αν η σύμβαση δανείου δεν ήταν άκυρη. Συγκεκριμένα, οι ενάγοντες, στο πλαίσιο επικουρικής αγωγής, ζητούν από την εναγομένη να τους επιστρέψει, λόγω της ακυρότητας της σύμβασης, ποσό 52.270 PLN ισοδύναμο προς το σύνολο των τοκοχρεολυτικών

³¹ Βλ. απόφαση του Δικαστηρίου της 29.04.2021, C-19/20, Bank BPH, σκέψεις 96 έως 99.

³² Βλ. αποφάσεις του Ανωτάτου Δικαστηρίου της 15.09.2020, III CZP 87/19, της 7.05.2021, III CZP 6/21 και της 27.07.2021, V CSKP 49/21.

δόσεων του δανείου οι οποίες καταβλήθηκαν κατά την περίοδο από τις 18 Αυγούστου 2009 έως τις 19 Δεκεμβρίου 2011. Εάν γίνει δεκτό ότι οι ενάγοντες μπορούν να ζητήσουν την επιστροφή του πλήρους ποσού όλων των δόσεων του δανείου, η ανωτέρω επικουρική αξίωση καταβολής θα είχε γίνει δεκτή στο σύνολό της. Από την άλλη πλευρά, η εν λόγω επικουρική αγωγή θα έπρεπε να απορριφθεί εν μέρει, αν γίνει δεκτό ότι η αξίωση των εναγόντων θα πρέπει να μειωθεί κατά το ισόποσο των υποθετικών τόκων κεφαλαίου που θα δικαιούνταν να ζητήσει η εναγόμενη τράπεζα από τους ενάγοντες αν η σύμβαση ήταν έγκυρη. Ο καθορισμός του ακριβούς ποσού των υποθετικών τόκων κατά το οποίο θα έπρεπε να μειωθεί το δικαίωμα των αιτούντων θα απαιτούσε λεπτομερείς υπολογισμούς.

39 Προδικαστικό ερώτημα και προτεινόμενη λύση.

- 40 Συνεπώς, το αιτούν δικαστήριο προτείνει στο Δικαστήριο να δώσει στο υποβληθέν ερώτημα καταφατική απάντηση, υπό το πρίσμα των ανωτέρω επιχειρημάτων, τα οποία μπορούν να συνοψιστούν ως εξής.
- 41 Πρώτον, η κύρωση του υπό αναστολή ανενεργού χαρακτήρα δεν πληροί την απαίτηση σύμφωνα με την οποία οι καταχρηστικές συμβατικές ρήτρες (και η σύμβαση που τις περιέχει) πρέπει να θεωρούνται ότι «ουδέποτε υπήρξαν και ουδέποτε παρήγαγαν αποτελέσματα έναντι του καταναλωτή». Επιπλέον, η οδηγία 93/13 προβλέπει ότι μια καταχρηστική συμβατική ρήτρα δεν δεσμεύει τον καταναλωτή από τη στιγμή της σύναψης της σύμβασης (*ex tunc*) και το εθνικό δικαστήριο υποχρεούται να προβεί στη σχετική διαπίστωση αυτεπαγγέλτως και χωρίς να αναμένει την τοποθέτηση του καταναλωτή, ενώ στην περίπτωση του υπό αναστολή ανενεργού χαρακτήρα σύμβασης (συμβατικής ρήτρας), το αποτέλεσμα της μη δεσμευτικότητας για τον καταναλωτή επέρχεται μόνο μετά την υποβολή ειδικής δήλωσης από τον ίδιο ή την παρέλευση της προθεσμίας για την υποβολή της δήλωσης αυτής. Η εξάρτηση της παροχής της προστασίας που προβλέπει η οδηγία 93/13 στον καταναλωτή από την εκ μέρους του υποβολή τέτοιας δήλωσης δεν δικαιολογείται από το γράμμα του άρθρου 6, παράγραφος 1, της οδηγίας 93/13, δεν επιτυγχάνει τον στόχο που επιδιώκει το άρθρο 7, παράγραφος 1, της οδηγίας 93/13 και, κυρίως, παραβιάζει την αρχή της αποτελεσματικότητας.
- 42 Δεύτερον, η παραδοχή ότι η προθεσμία παραγραφής της αξίωσης της τράπεζας για την επιστροφή του κεφαλαίου που καταβλήθηκε προς εκτέλεση άκυρης σύμβασης δανείου αρχίζει να τρέχει από την υποβολή της δήλωσης του καταναλωτή ότι δεν συμφωνεί με τις καταχρηστικές συμβατικές ρήτρες, ότι έχει επίγνωση των συνεπειών της ακυρότητας της σύμβασης και ότι συμφωνεί με αυτές, θέτει την τράπεζα σε προνομιακή θέση τόσο έναντι του καταναλωτή όσο και έναντι άλλων επαγγελματιών που τελούν σε παρόμοια νομική κατάσταση. Δεδομένου ότι η προθεσμία παραγραφής της αξίωσης της τράπεζας αρχίζει αργότερα από ό,τι αν η συμφωνία ήταν απολύτως άκυρη, τούτο σημαίνει ότι, από αυτή την άποψη, η σύναψη με καταναλωτή σύμβασης που περιέχει μη επιτρεπτές συμβατικές ρήτρες είναι πιο συμφέρουσα για την τράπεζα. Τούτο είναι αντίθετο προς την αρχή της ισοδυναμίας, όπως είναι και το γεγονός ότι η αξίωση της

τράπεζας μπορεί να παραγραφεί αργότερα από την αξίωση του καταναλωτή, ή ακόμη και να μην παραγραφεί ποτέ (εάν ο καταναλωτής δεν αντιληφθεί ότι η σύμβαση περιέχει καταχρηστικές ρήτρες, ή εάν το αντιληφθεί μεν αλλά δεν υποβάλει σχετική δήλωση, ή εάν υποβάλει τέτοια δήλωση αλλά το περιεχόμενό της αποδειχθεί ανεπαρκές). Ταυτόχρονα, μια τόσο ευρείας κλίμακας προνομιακή μεταχείριση της τράπεζας που εφαρμόζει καταχρηστικές συμβατικές ρήτρες δεν επιτυγχάνει τον σκοπό του άρθρου 7, παράγραφος 1, της οδηγίας 93/13. Τέλος, η υιοθέτηση της ως άνω άποψης θέτει τον καταναλωτή σε κατάσταση μόνιμης αβεβαιότητας ως προς τον χρόνο παραγραφής της αξίωσης της τράπεζας, δεδομένου ότι ακόμη και η υποβολή δήλωσης του καταναλωτή ότι δεν συμφωνεί με τις καταχρηστικές συμβατικές ρήτρες, ότι έχει επίγνωση των συνεπειών της ακυρότητας της σύμβασης και ότι συμφωνεί με αυτές μπορεί να αποδειχθεί ανεπαρκής. Συγκεκριμένα, η τράπεζα μπορεί να ισχυριστεί ότι, παρόλα αυτά, ο καταναλωτής δεν είχε πλήρη επίγνωση των δικαιωμάτων του όταν υπέβαλλε τη συγκεκριμένη δήλωση.

- 43 Τρίτον, το να θεωρηθεί ότι η αξίωση του καταναλωτή για την επιστροφή της αχρεώστητης παροχής καθίσταται απαιτητή μόνον όταν αυτός υποβάλει την ως άνω δήλωση και ότι μόνον από τον χρόνο της υποβολής της δήλωσης αυτής δικαιούται ο καταναλωτής να ζητήσει την καταβολή νόμιμων τόκων υπερημερίας από τον επαγγελματία είναι επίσης αντίθετο προς την αρχή της ισοδυναμίας. Συγκεκριμένα, σε ανάλογες περιπτώσεις, η αξίωση επιστροφής αχρεώστητης παροχής καθίσταται απαιτητή ήδη μετά την όχληση προς καταβολή, χωρίς να απαιτείται η υποβολή ειδικής δήλωσης. Εκτός αυτού, συνέπεια της ανωτέρω άποψης είναι ο σημαντικός χρονικός περιορισμός της αξίωσης περί τόκων, με αποτέλεσμα να μην αντισταθμίζονται καθόλου η αδυναμία του καταναλωτή να χρησιμοποιήσει τα κεφάλαια που του οφείλονται και η απώλεια της αξίας τους λόγω του πληθωρισμού, γεγονός που παραβιάζει το άρθρο 6, παράγραφος 1, της οδηγίας 93/13 και την αρχή της αποτελεσματικότητας. Επιπλέον, ο επαγγελματίας δεν υφίσταται καμία αρνητική συνέπεια από την καθυστέρηση της επιστροφής των χρημάτων που οφείλονται στον καταναλωτή και από την παράταση ενδεχόμενης ένδικης διαδικασίας, γεγονός που δεν επιτυγχάνει τον σκοπό του άρθρου 7, παράγραφος 1, της οδηγίας 93/13.
- 44 Τέταρτον, η άποψη ότι, αφενός, η σύμβαση δανείου είναι άκυρη λόγω της συμπερίληψης καταχρηστικών συμβατικών ρητρών σε αυτήν, αλλά ότι, αφετέρου, ο καταναλωτής δεν μπορεί να ανακτήσει από την τράπεζα το συνολικό ποσό των δόσεων του δανείου τις οποίες ο ίδιος κατέβαλε, είναι επίσης αντίθετη προς τις διατάξεις της οδηγίας 93/13. Όταν η σύμβαση είναι άκυρη δυνάμει άλλης νομικής βάσης, τα μέρη έχουν αξίωση επιστροφής όλων των παροχών, χωρίς κανέναν περιορισμό του ποσού τους, οπότε η εφαρμογή τέτοιου περιορισμού έναντι του καταναλωτή είναι αντίθετη προς την αρχή της ισοδυναμίας. Επιπλέον, η μείωση του ποσού της αξίωσης που έχει ο καταναλωτής δεν πληροί την απαίτηση του άρθρου 6, παράγραφος 1, της οδηγίας 93/13 και συνεπάγεται τον κατακερματισμό της προστασίας που παρέχεται στον καταναλωτή. Τέλος, τούτο συνεπάγεται ότι, από πλευράς χρηματικών ροών μεταξύ των μερών, η κατάσταση είναι ανάλογη με εκείνη στην οποία τα μέρη έχουν συνάψει έγκυρη σύμβαση

βάσει της οποίας η τράπεζα αποκομίζει κέρδη. Κατά συνέπεια, ο επαγγελματίας αποκτά εισοδήματα από σύμβαση η οποία είναι άκυρη λόγω της συμπερίληψης καταχρηστικών συμβατικών ρητρών σε αυτήν, γεγονός που αντιβαίνει στην αρχή της αποτελεσματικότητας.

ΕΓΓΡΑΦΟ ΕΡΓΑΣΙΑΣ